

ARROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 30. septembra 1880.

Číslo 9.

Lalija.

Povešť od *Vajanského*.

(Pokračovanie.)

XI.

Anna bola šťastná, a vo svojom štastí zabudla na súboj a nestarala sa o jeho možný východ. Celý deň chodila so svietiacou sa tvárou po dome a zahrade. Všetky dumy a ťažké myšlienky, ktoré ju často trápievaly, zmizly bez stopy. Cítila v sebe jakúsi istotu, jarabé nádeje obletovaly jej hlávku jako pestré motýle čerstvo rozvinutú ružičku. V takomto nastrosení ducha našiel ju Záhajský. Bol bladá jako stena.

„Prišiel som k tebe,“ hovoril chvejúcim sa hlasom, „abych ťa prosil za odpustenie!“

Anna sa zlakla. „Bože mój, čože má uješek!“ zašeptala nevdokaj.

„Som žobrák!“ prehovoril sypló a klesol na stoličku, „a čo je najhoršie, vinník pred tebou!“

Nastala pauza, trapná pauza. Anna hľadela veľkými očami na Záhajského.

„Tvojho majetku, Anna, niet viac!“ zavolał Záhajský divým hlasom a pokrýl tvár rukami. Ťažké vzdychy šumely z jeho širokých prsú. Anne sa počala hlávka krútiť, nie tak nad smutným významom jeho rečí, jako nad jeho zlomenou bytnosťou, ktorú vidala vždy vo vážnej, tichej hrdosti.

„Tu máš dáta,“ a tým vytiahol písma z vačku, „ktorými mňa odovzdať môžeš súdu! Ja som premárnil tvoj rodičovský majetok do

posledného groša . . . svojho nemám — každý klinček tohoto i krakovanského majetku patrí Abrahamovi Diamantovi! Rob, čo vieš! Znáš svoje postavenie, znáš všetko!“ v tom sa vyrútil von. Anna šla za ním. Dlho sa rozprávala s ním v jeho izbe.

Katastrofa nemohla vystať. Abraham Diamant žiadal prísne svoje požičky, ktoré nariastly v ohromné summy. Záhajského plány a nádeje rozbily sa: veľké kúpy, ktoré on sprostredkovať chcel, nestaly sa skutočnosťou, burzovné špekulácie nedarily sa, a peniaz, jako sa gúlal predtým k nemu, zrazu počal sa od neho kotúlať. Čím viac upádal do peňažnej nehody, tým viac trafil pod sebou pôdu. Darma hľadel udržovať vieru vo svoje nevyčerpatelné prostriedky tropením nesmyselného prepychu: pravda, horká pravda drala sa vždy viac na povrch. V nešťastnej chvíli siahol i po majetku Anny Bysterskej, vždy v nádeji, že sa vymaní z rumov: ale rumy sa sosypaly na jeho hlavu. Obrat sa stal náhlo.

Parák a Kaprossy navštívili Záhajského, a nevedeli sa prenadvívať, keď sa dozvedeli, že Záhajský neprijíma hostov. Baronka Perlingová dala zastaviť kočiar svoj pred letohradom a našla ho pustý a vymretý. Noci byly tiché, dni nudné.

Branský mal dlhý rozhovor so Záhajským: Boh zná, jaké reči padly medzi oboma mu-

zami. Na druhý deň odviezol kočiar Záhajského Annu k tetke na dedinu. Služobníctvo rozpustil Záhajský, šalokatre na dome kázal spustiť a žil zatvorene; vychádzal iba pod večer do vinice.

Anna žila u svárlivej tetky život biedny a mukyplný. Na dni, prežité v Záhajského letohrade, upomínala sa jako na divný, ťažký sen. Tu v odlúčenosti od sveta zrastala a sílila sa jej láska ku Branskému, až sa premenila v bôľnu náruživosť. Branský nepísal, neprichádzal — nedal o sebe vedieť, a už sa blížila jaseň.

Všetky nádeje vyšumely zo srdca biednej devy a ona pohrúžila sa v prepasť svojho nešťastia. Bez majetku, bez blízkych, bez súcitných ľudí žila jako rastlina nedvížny, suchý život.

A predsa bol to Branský, ktorý ju presadil zas nazpak do hluchého života dedinského. Mal on k tomu svoje príčiny.

Branský hodil sa celou svojou energiou, aby zachoval, čo sa dalo z majetku Anny. Jeho námahy boli marné. Čím dial zkúmaj záležitosti Bysterskej pozostalosti, tým viac presvedčil sa, že je vec celkom ztratená.

Žulinský mal pravdu: ani on nebol stvorený za reorganisátora krajov našich. Jako sa aj silil k práci, všetko čo vykonal, nebolo zdarné. Aktá a jich prach zarážal mu dych — nezdarý ho hlboko zarmútily: konečne sa rozhorčil, zadakoval za úrad a ťasiel do cudzozemska, zotaviv sa od administratívnej neresti. Po ňom dostal sa úrad do rúk provisorných, do rúk rodiny Masloňovskej. Tak smutno skončila sa aera Žulinského, na ktorú chudák Branský staval veľkolepé plány pre svoj ľud. Branský ale neochabel. Zase sa hodil na svoje reformatorské pole a pracoval plnou parou. Jeho činnosť rozprestierala sa až na Krakovany, aby aspoň niečo zachránil a zachoval pred pekelnými drapami úžery a záhubným neporiadkom. Zle to išlo, ťažkosti boli neprekonateľné. Branského sily riasly s odporom. Masloň mu vyhýbal; mrzela ho tá požička, ktorú mu mohol Branský hockedy vrátiť, a to nemálo ulahčovalo agitáciu Branského.

Anna medzitým nyla v bôli a beznádziejnosti. Posledná schôdzka s Branským vyzdvihla ju do šťastnej sféry, aby ju nasledujúce udalosti tým hlbšie nazpak uvrhly.

Jaseň rozložila svoj sychravý dvor po kraji. Žlté listie padalo zo stromov malej zahradky, po ktorej sa Anna prechádzala spešným krokom, zahalená v teplý ručník, tak že len vrchná čiastka tváre vykúkala zo šedých záhybov. Chodila pružno, jakoby chádzou prenáhala trudné myšlienky. Oblok na nízkom domku sa otvoril.

„Poď do chyže, Anna, prestydneš sa,“ volala oblokom tetka, v ruke držiac modlitebnú knižku. Anna nepočula. Tetka zavrela nevrlo oblok. Vektor podúval od severa a smutne šumel v žltých listoch živého plota. Od silnice bolo počut dupot koňský. V dedine je všetko nové a hodné pozornosti. Anna pribehla k plotu, stala na prsty a hľadela v ústrety koňmo prichádzajúcemu mužovi. Tu zmeravela od laku a prekvapenia. Na koni sedel Branský!

Privítali ho ticho. Tetka sa žalovala na reuma a drahotu, Anna bola bladá a nemluvná. Po čaji sa tetka utiahla spať, Branský použil okamžik samoty, aby vzal Annu za ruku.

„Viac času prebehlo od nášho posledného rozhovoru, ktorý ma neobral o nádej! Mnoho sa premenilo odtedy. Donášam vám samé smutné chýry! Váš ujec padol, hlboko padol do prepasti, ponad ktorou stvoril svoje veterne zámky. Vy ste šťastne prebrdla cez všetky nebezpečenstvá.“

„S tým doložením, že z bohatej dedičky zostalo chudobné dievča, ktoré možno cez mesiace zabudnúť!“ doložila Anna.

„A ktoré je tomu človeku, ktorý si ho vážil za bohatstva, ešte milšie, ešte drahšie!“

„Nehovorte v hádkach! Verte mi, dosť bolo toho utrpenia! Keby ste vedeli, jako sa mna bôľne dotklo, keď som vás videla jachať silnicou k našemu domku! Čo ste prišli? Možno, žeby boli už dosť skoro zacelely moje rany — a vy upomínate ma opäť na život, na časy, ktoré ma tak biednou urobily! Nevieť, či je to šlachetné! Čo môžete očakávať odo mňa?“

„Nádejem sa, že ste pocítili aspoň tieň toho citu, ktorý mňa k vám púta a pútať bude do hrobu!“

Anna sa podivno zasmiala trpkým, polo-núteným smiechom. V Branskom srdce krvácalo nad týmto nevyzkúmateľným smiechom.

„Len rovní ľudia môžu mať rovné city. My, pane Branský, nie sme viac rovní. Ja som mala rodinu vysoko stojacú v spoločnosti ľudskej — a ona premenila sa na bedára prečínami obťažného. Ja som mala majetok — a ten sa rozplynul v nič! Nie sme viac rovní, ale táto minulosť moja posiluje ma, abych neprijímala veľkodušných obetí a darov! Urážate ma, jestli ma držíte za takú chytrú k prijímaniu almužny!“

Branský bol celý zarmútený. Po ceste rojily sa mu veľkolepé myšlienky, s jakými prekvapí a podmaní si túto tvrdú hlávku. Teraz ale vystaly myšlienky, a on sedel v hnevnom rozochvení, nemohúc najst slov. Anna bola krásna, jako socha, ale i tak studená. Teraz nevolala: „Branský, veď vy mňa milujete,“ jako v onnej blaženej chvíli, a predsa mohla byť o tom presvedčená. „Táto pýcha vaša,“ počal po nejakej chvíli Branský, „nieje na mieste, jestli som dobre pochopil vás vtedy, keď sa mi z úst vymklo vyznanie mojej lásky! Áno, lásky, slečna Anna, hovorím otvorene a priamo jako muž čestný! Jestli som sa mylil, a vaša blažená tvár, váš plač, váš útek mali inší mne nepriaznivý smysel — teda odpusťte — jedno pokynutie vašej milej bielej ruky postačí, osvobodí vás od mojej dotieravosti! A na ten prípad i vaša studená pýcha bude my dôkazom vášho vysokého smýšľania! Hovorme otvorene! Nechajte nepravdivé pocity — ony sa často stanú pravdivými, keď jich pestujeme urputne! Povedzte čistú pravdu, ja ju znesiem, bárs by ona podkopala všetko šťastie môjho života!“

„Čo môže znamenať slza? Zmatok zahabnenia lebo bó! Vyberajte si! Čo môže znamenať rýchly útek? Či mu treba vysvetlenia?“

„Utekáme radi od predmetu, ktorý nás desí, lebo ktorý nám je odporný.“

„Alebo ľahostajný!“ doložila Anna a ztislila zuby, aby zamedzila prúd slz, ktorý sa mocne tiskal do jej očí.

Branský stal. „Dobrá noc!“ povedal temným hlasom a podal Anne ruku. Cítil, že je tá ruka ľadovito studená! Odobral sa do svojej izby. Tam ho ale všetko tiesnilo, zdalo sa mu, že tie steny rúta sa na jeho hlavu. Nemôhol, nechcel veriť na svoje nešťastie. V dome panovala hrobová tichosť. Dvere jeho chyže viedly do zahrady. On zhasol sviečku a vybral sa do zahrady. Studený vetor chladil jeho rozpálenú tvár. Prejdúc sa pár ráz po zahrade, zbadal, že sa v krajiom obloku svietí. Tichým krokom ubieral sa k svetlu. Oblok bol zastretý bielou rúskou, ktorá dopúšťala, aby rozoznal siluetu ženskej v chyži. Dobre poznal postavu Amny. Zrazu sa oblok zatmel — dnu zhasil sviečku — a štrngot otvárajúceho obloka došiel do jeho ucha. On sa uchýlil k stene, po ktorej sa tiahol vinič, nedávno obratý zo svojho sladkého ovocia. Oblok sa tíško otvoril, a vonká hlávka Amny s rozpustenými kaderami vykukla von. Branský bol tak blízko, že počul skoro každé dýchnutie, ona ho ale nemohla zbadat pre tmú. Po nebi plávaly temné oblaky a nedovoľovali hviezdám osvecovať zem.

Jako trpol, byť tak blízky, nepozorovaným svedkom desnej samoty! Dych sa v ňom tajil, údy meravely. Z úst dievčata zašumel šepot, neistý, málo srozumiteľný!

„Nechcem obete — ach, ale to bolí! Tma, tma, tma! A žiť! Začo žiť! Jeho som nevidela pre —“ zadul vetor a rozšveľil listie viniča okolo usú Branského. „Keď nemožno jemu, budem žiť jeho myšlienke! Nauka krásnych slov jeho duní mi dušou, a dumieť bude večne! Dobru, krásu, citom za náš ľud! On junák smelý, borca za pravdu — ja ztrhané dieťa svetských rozkoší — a on mňa nenechal hodiť sa vyvrhelovi do ramien — tam bolo moje miesto! Ale tak bóľno odsotiť musieť tak blízko šťastie! Šťastie! Oj šťastie! Ešte nenie neskoro! Snáď, snáď udusím v sebe cit pýchy, ach, jaká to pýcha! Pýchou to nazval, ale to nie pýcha, to sám osud, sama Božia vôľa! Prečo nyjem láskou v jeho neprítomnosti, a prečo zkamenie mi srdce, keď ku mne vraví! Ach, to srdce by aj chcelo vyliat city svoje horúce a bóľne, ale tie ústa nechcú, nemôžu, tá hlávka sa búri a zpiera

vzdorovite! Poď, anjel mój! Poď do môjho náručia! Nik ťa nevychváti z týchto verných ramien! Bože, Bože!“

Ozval sa tichý plač. Na žlté listie viniča padaly hojné slzy. Branský musel počuť jích šum. Belušská kontuška devy sa slabunko belela. Branský podišiel k obloku, chytil rukama hlávku devy mocne, a horúci bozk pritlačil na jej rozpálenú tvár! Anna sa nezlakla — pohrúžená vo svojom nekonečnom bóli. Ztratila sebaapritomnosť a jasné povedomie toho, čo sa dialo! Až keď opakovl Branský náruživé svoje celovanie, zпамätala

sa a jasný, zvonivý výkrik vyrazily jej prse. Branský držal mocne hlávku devy a zavrel jej ústa celovaním.

„Lalija moja, lalija bieloskvúca!“ Viac nemôhol prerieť! Krásny vrkoč padal mu cez plece, on cítil jeho dotýkanie. Anna ovinula ramená okolo hlavy milovaného muža. Jej plač ustúpil hlasitému smiechu, ale slzy predsa len tiekly. Branský zmorený sladkosťou lásky a nehy pustil hlávku dievčata. Ona zmizla jako blesk z obloka, ktorý zazvonil. Branského ruka našla už len studenú tablu.

(Dokončenie nasleduje.)

Večný žid.

(Svobodne z nemeckého.)

Na Karmel-hore z desnej rozpukliny
Vlečno sa fahá, ťa nocou mátoha,
Starec Ahasver. Blízo dva tisíc liet,
Čo mu nepokoj na svedomie hlobe
Pre jednu hroznú, ktorú spáchal vinu. —
Keď Ježiš farchou križa vysilený
Na prah tamtoho sadnul odpočinúť,
Ahasver preč ho s okrikom odsotil,
Že sa mu slzy žiaľov vyronily . . .
V tom boží posol na zlatých peruťach
Zjaví sa s prísnyim slovom k nečloveku:
„Tys' pooddýchnuť nedal Bohsynovi
Pod farchou križa v mdloby upadlému?
Nuž postrádajže pokoj na pokutu . . .
Túlaš sa svetom od rokov po roky . . .
Vrhaj sa mocou lačnej smrti v obeť
A ona síta poobíde teba!“ —
Stalo sa. Už ťa neposedný zlodech
Sliedi bez stania a mučí, Ahasver;
Túlaš sa svetom zoškľiven bez miery,
Bez hrany na hrob, kdebys' kosti složil . . .
Na Karmel-hore z desnej rozpukliny
Lezie starobou sklúčený Ahasver
S vlasom bieluškým ťa sneh na Mateja.
A čistiac z prachu odev dotrhaný —
Hádže zmútené zraky dookola.
Nuž čože vidí? zérnelé kopone
A hnáty semtam rozmetané zemou.
I porve prvé, ťa hodil o skaly,
Až smutne vankom vetra zacengaly:
„Toť bol mój otec!“ šepotal so žiaľom
A porval druhé, ba sedem odrazu
A všetky horou o skaliny hodil
Kričiac: „toť matka, toť ženy, toť deti . . .
Otec, mať, ženy, deti — všetko moji!
Jích smrť pobrala a mňa? nechce . . . nechce . . .
Oní prach, popol a ja vyvrženec —

Túlam sa svetom v prezraľej starobe! . . .
Veruže strašná súdба na mňa fahla! —
V rúmoch sa slávny ztratil Jeruzalem! . . .
Ja vraždil, klamal, preklínal Rimanov
A kliatba táto na mňa sa shrnula:
Hľadám, volám smrť a ona nečuje,
I nechce dať ma na túžbenný pokoj.
Zahynul i ten veľikán sveta — Rím! . . .
Kolko tam ľudských životov vyhaslo!
A ja z strediska hroznej spusty jeho
Vyšiel som na svet živý, bez úrazu. — —
Z končiaru vrchu chmárou venčaného
Skočil som rovno do kotliny mora
Tak hlbokého, ťa výšava vrcha:
No mojim skokom rozochvené more
Von ma živého na breh vyhodilo. — —
Hľadím v hrtany Aetny pred výbuchom,
A v tom ma hromy divé zronia na dno,
Kde pachom syrky dusnej častovaný
Žil som pri mukách za deväť mesiacov,
Až ma na trosky vyvarená láva
Ta von živého na svet vychrlila. — —
Blčal les a ja vo striedku plameňov
Plával som ťaby v lahodnom kúpeli:
Les až do stebľa strovil plamene,
Ja zostal živý na ťaž sebe, svetu. — —
Vstúpil som v tajný spolok s ubijcami
A páchal radom verejne zločiny,
Chtiac slušne padnúť mečom po zákone
A tak zavšíť strašnú súdбу moju.
Na pyšných Brittov kydal som nanoreč,
Vysmieval Nemcov, sebecký to hánoreč,
Lež táto hana na prázdno odznela
A hor' vztýčené Saracenov meče
Praskly na mojom čele zbrázdovanom. — —
Zúrila bitka na hrobľavom poli
A ja sa rúcal voslep proti strele;

No ťažké rany z divočiznej ihry,
 Ta do pavezý od tela padaly. — —
 Slon rozsrdený dlávil ma nohami,
 Splašený vranko tepal ma podkovou
 Tak, že sa v iskrách svojich roztopila —
 A ja len žijem na ťaž sebe, svetú. — —
 Potom som zastal na kopy streliny,
 A túto lúčou smolovou zapáliac
 Bol som odrazu v oblaky vysoko
 A zas z oblakov dolu bez života
 O zem hodený... a predsa som ožil. — —
 Obrova oceľ zlomila sa na mne,
 Ruka katana na mne okfavela,
 Zuby hyeny otupily na mne...
 Za noclah vzal som hniezdo plné hadov,
 Dráka som štípal na boľavý hrebeň:
 Ten drák sbesený trhal, neroztrhal,
 Tých hadov jedy nevnikly mi v telo. — —
 Nérovi nadal som do vlkolakov,
 Do vlkolakov nadal som krestanom,
 Meleí Ismael prijal toto meno —
 A čo? na výrok hrozivý ubijcov
 Trpel som, trpím a predsa len žijem... .

Hoj, nemôcť zomreť, jak strašná to súdba!
 Mocný Jehova, ktorý si ma stvoril!
 Nemožno, že máš vo trestnici svojej
 Nad túto súdbu strašnejšiu pokutu...
 Pomilujže ma! rozdráž všetky hromy
 I narov do mňa starého hriešnika
 A nebdám, chceš-li v najväčších bolesťach —
 Len nech konečne smrti padnem v obeť
 A dojdem v stánok večného pokoja!“...
 Ahasver sklesol bez slychu a dychu,
 Mutné mu oko nocou sa pokrýlo
 A telo bôjom žitia skatované
 Vydajúc ducha, navždy zmeravelo.
 Tu boží posol na zlatých perutách
 Vzal do náručia bezcituú mŕtvolu
 A ustlal v Karmel-hory rozpučline
 Pri šumnom slove: „nuž spiže, Ahasver,
 Sen sladký, veď Boh nehnevá sa večne,
 A keď precítiš zo spánku svojoho,
 Zas sa ti zjaví tebou pohanený
 Ten, čo za všetkých lial krv na Golgate
 A dá ti milosť za vinu velikú.“

Jozef Jančo.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.

(Pokračovanie.)

V ústave.

„Jestli sa ešte raz opovážite tú ošklivú reč hovoriť, celodenným pôstom budete trestané. Načože vás rodičovia vaši sem poslali? Či nie preto, aby ste sa dokonale maďarsky naučili a tak za hodné dcéry vlasti sa vzdelali? Hanbite sa, vy zemanské dcery, tou ohyzdnou trpáčkou rečou slovenského ľudu ústa svoje si pošpiniť!“

„Prosím pani predstavenú, to je naša materinská reč a k tomu bohatá a ľubozvučná, iste nie len reč sprostého ľudu!“

„Ba ona obohatila reč maďarskú, v ktorej nachodí sa nepočtené množstvo slov jej od-cudzených.“

„Nahliadnete, zavedené devy, že ja s vami philologickú dišputu nepovediem. Ako sa opovažujete tak drzým spôsobom so mnou hovoriť? Či nepoznáte pravidlá ústavu? Či jich nemáte vytlačené a prilepené na stene v každej izbe? Tu sa nesmie len francúzsky, maďarsky a nemecky hovoriť — a s tým koniec, prestáva všetko. Komu sa to nelíbi, alebo kto sa proti tomu robíť opováži, tomu sú

dvere ústavu otvorené. Zapamätajte si to a na budúce hovorte maďarskou, alebo inou z dovolených troch rečí!“

Predstavená sa hrdo odvrátila a tri devy ponechala posmechu ostatných devíc ústavu.

„Helena má oblúbenie v krpcoch,“ vysmievala ju jedua.

„Mária súcitiť s drotárý,“ vtipkovala duhá.

Jaj szegény, tót legény!

Mindig krumplit zabálni.

(Ó, biedny Slováčik!

Vždy len zemiaky zobe.)

spievala tretia.

„Lali, povedz nám, kde leží ten zabország?“ satyrisovala štvrtá.

Kása nem étel,

Talyiga nem szekér

Tót nem ember!

(Kása není jedlom,

Taliga nie vozom,

Slovák nie človekom!)

recitovala zas piata, drážac a posmievaúc svoje spoludružky až do krve. A čoby aj nie? Veď sa tomu od svojej predstavenej naučily.

V takom ústave bola panna Helena Jesenský. Hneď akonáhle doňho vstúpila, videla, že tu len s najväčším sebäzaprením bude môcť jestvovať. Ale našla i tu dve, tri rovnomysľajúce devy; pravda, že ona sama jich upovedomila a cit národný v nich prebudila. Tak jej dni v ústave tom predsa len neboly tak velice nesnesiteľnými, nežli z počiatku. Mala sebou aj slovenské knihy, ktoré ale v úkryte držať a len tajným spôsobom čítať mohla. Mala „Marínu,“ „Nítry“ smutnohru „Šúlek a Holuby“ a iné zábavné spisy, s ktorými sa tešila, ktoré ju udržiavaly, oživovaly a oduševňovali. Bola prvou žiačkou ústavu i čo sa pokroku a pilnosti, i čo sa pozornosti a mravného držania sa dotýče. I predstavená ústavu sama, i všetky učiteľky byly jej velice naklonené. Ale netrvalo to dlho.

Irma Tužinský, deva vysokomyseľná, dcéra nadžupanova, nemohla to naskrze ztrpeť, aby dcéra chudobného zemäna, jakou bola Helena, ju prevyšit mala. Dávno stopovala Irma každé hnutie Helenino. I podarilo sa jej postihnúť Helenu v rozhovore slovenskom s jej družkami. Následkom toho bola Helena nie len ako sme videli ostro pokáraná; ale upadla i do úplnej nemilosti u predstavenej a riaditeľky, ako aj u všetkých učiteliek ústavu toho. A jako do nemilosti upadala Helena, tak sa v milosti znáhala Irma.

Učiteľky ústavu sústavne šprihaly na Slovákov v prednáškach svojich, aby žiačkam svojim národ tento i reč jeho zhušit a zošklivit mohli. Všetko to počúvať a mlčať, všetko to znášať musela uvedomelá Helena. Ťažko jej to padlo. Každý deň a zvlášte každú noc sa horko vyplakala; však tie nádavky ju v jej presvedčení ešte otúžily a upevnily.

Miera utrenia Heleny v ústave mala sa doplniť. Falošná Irma svojím víťazstvom opojená, zamýšľala sokyňu svoju úplne zničiť. Neodpočínala si dotedy, pokiaľ sa i kníh Heleniných nezmocnila. Stalo sa to takým spôsobom, že Helena vyndúe raz von do zahrady, zabudla svoj kufor zavreť. Irme nebolo treba viac. Rýchlosťou blesku zmocnila sa tych niekoľko slovenských kníh Heleniných a odovzdala jich riaditeľke. Riaditeľka zbledla

od zlosti. Pred Irmou sa neprezradila, že slovenskej reči rozumie hovoriac, že sa príležitostne od dievčat vyzvedaf bude, čo by v nich obsažené bolo. Dotedy aby to tajenstvom zostalo. Sotva ale ju Irma opustila, už sa počala zvedavo v nich prehriňať, vedť i ona bola dcérou slovenských rodičov, ač sa za rod svoj hanbila. Ona o slovenskej písomnosti nemala žiadneho pochopu, áno, toho bola domnenia, že taká vec ani nejestvuje. Tu čítala Sládkovičovu „Marínu,“ „Detvana.“ Všetko, všetko prečítala a nemohla sa dost nadivit tomu, že sa to v tej opovrzenej slovenskej reči tak utešene básnilo. Uplynul celý mesiac — a záležitosť slovenských kníh nebola dosiaľ v ústave verejne zpomínaná. Irma bola nedočkavou; riaditeľka ale mlčala, i Helena mlčala.

Helena mlčala, ale srdce jej pukalo. Hneď prvý deň zbadala, že jej knihy, jediná to ešte jej potecha v neludskom tomto oproti slovenskej devici ústave, chýbajú. Nevedela, kam sa podely; ale či mohla sa zmieniť o nich?

Irma bola nedočkavou a upomínala riaditeľku, aby pre tie slovenské knihy potrestala Helenu; ale riaditeľka odkázala ju k mlčaniu.

Jedno jediné a to nie malé potešenie zostalo ešte Helenke — listy od Augusta. Tieto listy jej nemohli odcuzit; lebo jich ukrývala vo dne na horúcich niadrach svojich a v noci pod hlavnicou lože svojej. August študoval a zakusoval tie isté odpory a protiventvá, jakým Helena vystavená bola. Pre presvedčenie svoje bo! prenasledovaný, vysmievaný a trápený. Ó, jakou radostou naplňovalo to srdce Helenino, keď si z listov Augustových vyčítala stejnú losu svojho s losom jeho. I on tak trpí, tak bojuje, tak smúti a žalostí ako ona. A keď z listov Augustových čítala tie potechy, ktoré jej on v nich udeľoval; keď sa učila tým heslám veľkých mužov a bohatierov národa slovenského: „My chytili sme sa do služby ducha a preto preísť musíme cestu života trnistú;“ — „S mŕtvou národnosťou národ je umretý, keď ona obživne i on k sláve letí. A sláva národa hodná je obetí,“ atď. jak plesalo jej slachetné srdce. I on stejne

trpí s ňou, tak trpeli a trpia; tak bojovali a bojujú uvedomeli prví bohatieri národa. A potrebovali veru posily, lebo očakávaly jich ešte väčšie boje, ešte ťažšie protivenstvá. Irma nespočinula, ona chcela Helenu docela a úplne zničiť, neupustila od svojho pátrania a špehovania — až jej zase šťastlivá náhoda vhod prišla.

Raz u brány ústavu odobrila Irma list na Helenu písaný od listonoša. Na miesto aby list tento bola Helene odovzdala, otvorila ho sama a prečítala. Bol to na nešťastie list od Augusta. Listok ten pobúril celý ústav. Riaditeľka čítala ho v zasadnutí učiteľiek a výboru. Všetci sa zhrozili. Mladé, pätnásť-ročné dievča dopisuje si už v ústave s mladým človekom a k tomu pestujú tí dvaja, čo nezralý mládenec a panna, už vo výchove vlastizradné pikle. Veliké nebezpečenstvo hrozí zo dvoch strán tomu, dosiaľ v tak dobrom chýre stojacemu ústavu . . . Nebezpečenstvo v mravnom, nebezpečenstvo v politicko-občianskom ohľade. Hrozné bolo ustrnutie shromaždeného výboru ústavu toho. Otázný list znel nasledovne:

„Drahá Helena!

Buď presvedčená, že ja v duchu s tebou spolutrpiť, s tebou bojujem a za teba sa modlím. Osud môj, ako som ti to už v toľkých listoch vyjavil, je docela stejný osudu tvojmu. Podobné tebe hany, úskľabky, zneuctovanie musím znášať aj ja. Ver, že mi blenom omrzlosti horkne celý svet nad tou nešťastnou dobou zaslepeného veku nášho, v ktorej sa len jedno dieťa vlasti tejto k materskému srdcu vinie a prituluje, jedno len starosť materskú požíva, iné sa zanedbávajú, ba odstrkujú, prenasledujú a v macošskom nakladaní súčasťujú. Ale na nás je, aby sme my Slováci to dieťa macošsky prenasledované a potupované trpelivostou svojou katov svojich zahanbili a k rozumu priviedli. Utrpenie národa nášho musí sa pod riadením božím premeniť v slávu jeho. Už svetlo plaší tmu — svetlo národného uvedomenia tmu potrebného živorenia — príde čas, v ktorom svetlo to rozšíri žiar svoju a v lúčach jeho slepcov oči zalejú. Trpíme do času — budúcnosť je naša. My sme národ budúcnosti. My

prežijeme vrahov svojich a na jejich mohylách víťazstvo svoje sláviť budeme . . .“

„To dievča sa v našom ústave ďalej trpí nesmie!“ vykrikla riaditeľka.

„Vonkoncom nie. Vec je tým horšia, že Irma nadžupanova listok ten našla, prečítala a otcovi svojmu, prvému to mužovi župy, zmienku o ňom urobíť nezabudne a my sa môžeme v záujme nášho ústavu toho najhoršieho obávať.“ Tak hovoril jeden úd výboru.

„A keby i to nie,“ poznamenal úd iný, náš ústav je vlasteneckým ústavom a práve preto nesmie takéto vlastizradné výhodky chovať v lone svojom. Nesmieme zabúdať na vznesený cieľ ten, k jakému bol ústav náš obeťou vlasteneckou založený a ňou aj stále býva subvencionovaný.“

„Ale to není dost, to dievča len z ústavu vylúčiť, musí sa pre výstrahu iných aj potrestať,“ navrhovala jedna prísna učiteľka.

A našla u väčšiny podporu. Helena Jesenský bola za dva týždne každodenným čítaním, rečením a spievaním maďarských básní a piesní a o suchom chlebe a vode zavrená. Každú druhú hodinu prišla iná učiteľka k nej a neraz cez celú hodinu trýznila ju tým, že musela pesničku: „Hazádnak rendületlenül“ za celú hodinu vyspevovať. Tak bola pokutovaná pre svoj národný cit.

Keď v ústavnom žalári dva týždne vybudla, vylúčili ju z ústavu.

Helena zavítala do rodičovského domu do nepoznania zmenená. Bledá ako stena, ztrýznená, chorá. V zápätí za ňou došiel list riaditeľkin, oznamujúci príčinu vylúčenia tej nezdarnej dcéry z ústavu. I zhabané knihy boly za ňou poslané. Tu sa potom ešte len v rodičovskom dome počala jej bieda. Otec bol rozsršený ako lev, a div, že zoslabenej dcére svojej ešte aj telesne neublížil. Také pohanie priniesla dcéra jeho na jeho sediny — to bolo do zúfania. Helena trpela; Helene bol život krásnej mladosti pekľom tisícorakých múk.

V e r a .

August Turinský bol už na všeučilisti. Za právnika sa hotoval, majúce v úmysle zastávať aj svoj ujarmený národ a brániť právo jeho.

S jakou radosťou uberal sa on domov, s jakou rozkošou pomýšľal na Helénku, na tú jej utešenú zahradku a ešte utešenejšie hodiny, ktoré v nej s ňou strávil. Duch jeho zaľetoval vopred na tie preľúbenejšie miesta, ktoré tak miloval, tak rád si ustavične pripomínal. Srdece jeho zrychleno a blažene bilo predčítom tých blahých okamžení, ktoré v spoločnosti s tou stejne s ním smýšľajúcou, už od päť rokov nevidanou, iste už v utešenú pannu vyvinutou Helenkou tráviť má. Čím viac sa približoval k domovu svojmu, tým blaženejšie sa cítil, duch jeho tým viac ožíval a srdce plesalo; každý strom, každý vetrom zhýbaný ker zdal sa ho vítať, každé zavznenie vtáčieho spevu zdalo sa mu svoj pozdrav v ústrety prinášať.

A čo ešte, keď uvíta ho tá spanilá deva, tá hviezda mysle jeho, tá koruna srdca jeho, ten ideal duše jeho.

August zavítal domov. Ale akože ho to vítajú? Päť rokov uplynulo od toho času, čo doma nebol, čo rodičov a — Helenku nevidel. V ústave si boli dopisovali. To razom prestalo. On písal i do ústavu, i domov niekoľko listov, ale odpoveď neprichádzala. Rodičia mu na jeho listovné otázky o Jesenských len toľko odpovedali, že ho pozdravujú; i to nebolo pravda. Čo a ako sa to všetko doma zmenilo?

Otec Dávid vysvetlil svojmu synovi Augustovi, aké nešťastie jeden list jeho zapríčinil, káral ho z jeho citu a smýšľania národného a zahrozil mu, že sa ho odrekne, jestli i na ďalej v tom bludnom smýšľaní sotrvá. Oznámil mu aj to, aby do Jesenských nešiel, lebo starý pán Kornel sa až na smrť naň hnevá.

„Hnevá sa i panna Helenka na mňa?“

„To neviem, to som nepočul.“

Augustovi odľahlo. Ešte toho istého dňa dostavil sa do Jesenských. Ako mu tíklo

srdce, ako sa triasly jeho ruky, keď nimi dvere domu Jesenských otvárajúc počal. Otvoril a pevným krokom chcel postúpiť do chyže. Služobná ho uvítala, oznamujúc, že panstvo nenie doma.

„Ani slečna Helenka nenie tu?“

„Nenie, mladý pane! Práve jej k vóli šlo panstvo do mesta i s tým pánom služným, čo tak často k nám chodieval; zdá sa mi, hovorili, že majú byť v meste kočujúci maďarskí herci a hrajú divadlo — to si tedy šlo panstvo obzreť.“

„Do maďarského divadla? A či pán služný často chodieval sem?“

„Hovorí sa, že si bude milostslečinku brať. To by mu veru bolo k závideniu! Z tej našej slečinky bude manželka ako mäd, tak dobrého stvorenia málo jest na svete.“

Augustovi sa hlava točila. Už sa viac neoppytoval. Šiel.

Ale kam to ísť?

Domov? V chyži by mu bolo úzko, šiel von, von preč do poľa, do hôr, do svobodného priestoru. Zehodil kríž na kríž mnoho honov poľa, ale hlava mu horela, srdce tíklo ako zvon: čo sa to len s ním dialo?

Ani nevedel, ako zabľúdl do zahrady Jesenských. Odrazu sedel na tej pohovke, na ktorej tak často s Helenkou sedával, keď „Zorničku“ čítavali. Tu sa mu zdalo byť lepšie, ľahšie, voľnejšie. Rad radom išiel po všetkých tých miestach, ktoré tak blažené upomienky v srdci jeho budily. Ó, jaké blažené to byly chvíle, jaké rajské okamihy! To bolo tedy... a teraz? . . . Ona je v maďarskom divadle so služným... Vyskočil. Ona ho zradila... zklamala, zavrhla... Utekal ďalej; srdce mu tíklo, hlava mu horela.

(Pokračovanie nasleduje.)

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva Jozef Škultéty.

(Dokončenie.)

VI.

Hrudy, čo na rakev matkinu byly padly, už dávno ulahly sa, a predsa tlačily — nie zomrelú, tlačily dušu, celú bytnosť synovu.

Časy uchodily, na hrobe narástla, rozzeľnala sa po druhý, už aj tretíkrát tráva, a v jeho hrudi je vždy jednako, v tej nechcu sa roztaviť ľady krutej zimy. Tá v srdci

hlboko tlejúca iskra ešte vždy len iskrou zostávala; líce šťastia, v ktorých smierif sa mal s ním zarmútený duch matere, ešte vždy hustou tmou byly kryté. Za Jelšinu, za ľud svoj, pracoval síce, ba videl aj výsledkov, no bólom hnetený duch mu ustával a on nahliadať musel, že pre tak veľké veci nenie dostatočne schopným.

Zúfal, že nenie tým, čím chce byť. Chvflami potom, zčiasťky aby umrtvil hlasy svojho svedomia, zčiasťky aby previedol, za čím predsa horela mu duša, zimnične chytil sa do práce. V časiach takýchto samo obyvateľstvo dedinky krútilo nad ním hlavami. Lebo nebol žiaden div, videl ho v cudzej zahrade alebo na cudzej roli robotif ako nádeňníka. Keď na príklad príviesť mal niekoho k tomu, aby si racionálnejšie, pokrokom hospodárstva primeranejšie prístrojil pluh, a videl, že sa ten toho nechytá, sám vzal sekeru, kresačku alebo nože a rúbal, kresal, strúhal, ako to len na svojom vlastnom možno robif.

Ale čím viac uteká niekto v zúfalosti, tým skorej narazí na predmet, ktorému vyhnúť chce.

Nad Jelšinou na kopci stál cintorín. Krásoň nemohol mu vyhýbať, nemohol si pred ním oči zakrývať. Len zďaleka spočinulo mu na ňom oko, už rozjatrily sa jeho bóle a hlava volnej myšlienky, rameno práce nebolo schopné.

Aké protivity z toho samého prameňa! Slasť i ból, spasenie i peklo jeden a ten istý koreň majú v jeho duši. Snahou, ktorá ho k nebu vynášala, zabil si matku.

„Áno, ja, ja som ju umoril!“ bola hrozná myšlienka, ktorej nevedel sa sprostif. „Mimo povinnosti, ktorú mi oná idea uložila, znal som povinnosť a lásku k matke. Tej som neprospeľ, túto som zabil. Ah, ja nemal som povolania, nemal som spôsobilosti v službu veľkej veci sa postaviť!“

Sobral sa a šiel na cesty. Nie žeby sa do hluku veľkého sveta bol chceť ponoriť a tam vyrazif sa zo svojej ťažkomyselnosti: chceť videt nový svet, nový život, nabrať nových dojmov, a tak ozif alebo aspoň pozabúdať trápy, otupeť.

A vlastne utekal pred Jelšinou. Nie tak pred Jelšinou, ako pred jej cintorinom. Ved

dedinku svoju, kruh ten, v ktorý položil cieľ svojho života, nebol by chceť opustiť ani na deň.

Revnivosť medzi ním, z druhej strany medzi farárom a tohto spoločníkmi už mnoho bola ztratila na svojom ostrí. Tomáš Jelšovský sa docela utiahnul, vzdal sa nárokov a žil každodennosť, trápil sa s materialnými starosťami; notár zanevrel na svoju sídelnú a péče svoje na ostatné obce vynakladal; farára bola sa zmocnila akási omrzelosť, ustával, bez toho, žeby sa v niečom bol napravil. Nedarilo sa mu nič, zavítaly teda následky marných námah. Ani v rodine svojej nemal nejaké zvláštne potešenie. Žena stala sa mu nervosnou, mrzutou storáz viacej, než bol on sám.

Mariška: vydala sa už pred rokom. Láska povstala i prestáva. Dakomu väčšmi otrasie bytnosťou, ale aj konečne, keď je bezvýsledná, marná, nesdielaná, utopí sa sama v sebe. Ňou otriasla v úplnom smysle slova, pretvorila ju v mnohom ohlade, sotrela jej sviežosť duše; nuž ale — dievča musí sa vydať.

Na jej miesto dorástla Margita. Ale táto od svojho detinstva málo radosti vedela spôsobiť rodičom. Smer, akým sa poberala, jích doprosta domrzal. Krotkosť, akási zádušnosť, bola hlavnou známku jej povahy. Pre sblížovanie sa ku ľudu, v súcite a s priaznou, matka ju zrovna „sprostou sedliačkou“ zvala.

Takto rozplynula sa nad Jelšinou hromovina oblakov a tam, kde sa blesky križovaly, zalahla hmla.

VII.

Zvláštne zalúbenie mám v jaseňi.

Za jasného dňa stromy sviežosť svoju potrativšie, z nich na zbladnutú pažif padajúci lístok mocne dojma mi dušu. Nič neznám v prírode tak hovorného, ako je list, ktorý už na počiatku jasene odpadúva zo stromu. A to predsa na pomínuteľnosť upomína. Jaro šíri, dvíha hrud; pod vdychnutím jasenného povetria sa ona akosi rozplýva. Jaro je nádeja, čin: jaseň zbladnutie tých oboch. Kto zná, či to moje zalúbenie neznamena hasnutie nádejí...

Krásny jasenný deň bol; na nebi nebolo ani obláčka.

Opodial cintorína nad Jelšinou zišiel niekto z vozíka. Vozík sa obrátil, odišiel cestou nazpät, muž z neho zosadnuvší vnišiel do cintorína.

Rovným krokom obrátil sa ku hrobu Krásoňovej, obnažil si hlavu a klaknul na hrob. Dlho ostal tak, hlava sa mu vše sklonila, vše zase vzniesla do výšky. Vstávajúc objal nad hrobom čnejšici pomník, potom sa voľným krokom vzdialoval.

Slnce neobyčajne hrialo, zbožní povinnosť vykonavší počestný posadil sa opodial hrobu medzi stromy.

O chvíľku lahunkým krokom zjavila sa medzi hrobmi dievčina, s vencom z kvetov jasenných uvitým v ruke. Na sviežej tvári sa jej pokoj, až blaho javí; mŕtvého tu teda sotva má, na jehož hrob by ten veniec bola doniesla. Snáď z púhej zábavy uvila ho, a keď je už hotový, keď ho už má, dobrota jej duše nevie preň krajšieho upotrebenia, ako položiť ho na mnohých, čo tu spia svoj večný sen; ba keď by aj nebola znala nikoho, keďby nad neznámymi hrobmi stála, ešte i vtedy vďačne posvätila by skromnú prácu svojich rúk takému cieľu.

Tieto myšlienky mohly sa zablysnúť v hlave devy, čo zastavily sa jej na chvíľočku kroky. Vyráz tváre úplne harmonisoval jej s takými to city.

Pod stromami sediaci muž, tak sa zdalo, nemilo bol dotknutý prítomnosťou inej osoby; keď však panna neďaleko od neho, nebojasnou tvárou práve k nemu obrátená zastala, keď sa jej vo veľkom modrom oku vyrazila oná zbožná myšlienka, zmiznul jeho nemilý dojem a napnuto začal pozorovať.

Sklonila čiernym bujným vlasom krytú hlavu, zase ju vzniesla, pokývala akoby na prísvedčenie myšlienke svojej a s vencom dohora zodvihnutým schytila sa z miesta.

„Áno, tá náleží; jej hrob nemá kto ovenčiť.“

I umiestila veniec na pomník Krásoňovej.

V úkryte stromov sediacemu mužovi slza sperlila sa na tvári. Nevidel okolo seba ničoho, len anjelský zjav devy nad hrobom.

Dielom jedného okamženia bolo mu, vstať a postaviť sa pri nej.

„Slečna! príjmite moju horúcu vďaku,“ vyrazil zo seba s pohnutím a vrelo stisnul jej ruku. „Šlachetné srdce vaše zajiste nepočítavalo na poďakovanie, bo ste nemilo prekvapená mojim podivným zjavením; no vidieť to, synovi nenie možno utajiť sa. Vďaka, vďaka vám!“

Margíta zdupnela, sotva vediac vysloviť: „Vy doma, pane Krásoň?“

„Áno; práve teraz prichádzam a váš vznesený čím zpríjemnil mi návrat.“

Deva stydlive prestupovala z miesta na miesto. Krásoň, aby jej pomohol z rozpakov, nabídnul jej svoj sprievod. I pohli sa ku dedine. On ešte raz obzrel sa na matkin hrob.

A keď doprevadil Margitu po faru, odporúčal sa jej a obrátil sa ku svojmu domu; aj tu sa obzrel. Videl ju rastať, vidaval zjavovanie jej pekného ducha a teraz predsa pomyslel si: „Škoda fa, dieta, takému otcovi!“

Bol teda zase doma, v Jelšine. A tak sa mu zdalo, že sa voľnejšie cíti. Nové a nové dojmy na cestách, ač nepokoj svoj všade sebou niesol, predsa pripravily mu úľavy. Navštívil viac zemí slovanských, precestoval slovenské kraje, ktoré mu dosiaľ neznáme byly. A v týchto posledných všade ten dobrý, ale nešťastný ľud nachodil. To hnalo ho potom domov, to malo ho k ďalšiemu účinkovaniu.

Prédovšetkým bedlive zkušmal, či počas neprítomnosti jeho nezamiešaly sa mu nepriateľské ruky do diela. Ale nebadal nič nápadného, čo potom značne zmiernilo jeho proti farárovi namerené smýšľanie. Už začal veriť, že zmudrie, že prestane prekážať rozvoju obce. Preto náchylný bol odhliadnuť od inej chyby jeho, ktorej, ačpráve ináč opatrne, správne zvyknul konať, dopustil sa bol v posledné časy.

Tomuto pokojnejšiemu stupňu činnosti svojej nemohol sa však dlho tešiť.

Náhlym odomretím doterajšieho učiteľa, ktorý nemal ani smyslu, ani dostatočného vzdelania pre idej Krásoňovej, nastávalo zaplnenie významnej učiteľskej stanice. Krásoň, ač v nebožtíkovi lutoval človeka, plesal v duchu nad zmenou, ktorú novou voľbou zamýšľal

previesť. Mal spôsobilého, vzdelaného, ním pestovanej ideí dušou i telom oddaného mladého muža.

Blížil sa deň voľby. Všetko bolo pripravené k docieľeniu prajného výsledku. Tu farár, akoby sa z driemot bol prebral, vydá heslo, že on nedopustí dovedenie takého učiteľa do cirkve, nech si ho volia, ale potvrdenia seniorálneho nedostanú.

Popúdeného Krásoňa toto k bezohľadnosti prinálo. V rukách držal zbroj, ktorou ho zničiť mohol. Chcel ju použiť.

Jelšovskému to bez obalu vyznal.

„Nech sú záujmy cirkve ním bárs ako ohrozené, nech je nad slnce jasnejšie, že dobrobytu, materiálnemu i duševnému rozvoju je v cestu postavenou zkazou, ustanovizne svobodnej cirkve povedia, že nemá kanonickej chyby. Nuž dobre, tu je aj táto!“

A Jelšovský, tušiac, kde je achillovská päta farárova, nebral Krásoňovo vyjadrenie za maličkosť, ihneď ponáhlal sa na faru.

Ako, ako nie, nasledujúceho dňa sišla sa Margita s Krásoňom. On práve vo svojej zahrade bol dolu pod dedinou, tam, kde niekedy prvé semeno pozdejšej otravy bolo vštípené do srdca jeho matky rečou farárovou. Nevedel, kto a či vôbec nachádza sa niekto v susednej zahrade. Nemohol mu vyhnúť.

Náhoda a či niečo iného zapríčinilo, že ako povzniesol oči, v blízkosti, ktorú len nepatrná ohrada delila, uzrel pred sebou Margitu. Čo teraz? Čo oprávňuje ho ku neslušnosti v oči nevinnnej devy?

Na prvé, spoločenskou obyčajou vyvolané slovo nasledovalo druhé, tretie a tak ďalej.

Krásoň trpnul. Báľ sa možných následkov citu, citu mohutného, ktorý zjavovať začal sa mu v posledné časy, bárs ako usiloval sa ho umrtvovať.

„Pane, odpusťte môjmu otcovi,“ začala deva náhlým obratom. „Odpusťte! smilujte sa nad matkou, ktorá v slzách ide sa utrápiť.“

Toľko útlocitu, toľko vrelosti bolo v týchto jednoduchých slovách prejaveno, že Krásoň, ktorý, počujúc slová „môjmu otcovi,“ bez smyslov mal sa hodiť na útek, zostal k ohrade pripokovaný.

„Ja privediem vám svoju matku; ona spolu so mnou bude vás prosiť.“

„Slečna, vy nepotrebuje nikoho priviesť,“ slovil Krásoň, a že ona nepotrebuje, to tak zvláštne prízvukoval, že Margita kvapom uprela na neho oči, ihneď zase sklopila jich.

„Ja o vás neverím, žeby ste pre zachovanie rodiny nevedeli odpustiť hlave tej rodiny.“ Tu zase ona dala zvláštny prízvuk na to, že o ňom neverí, a prosebne, neodolateľnou vrúcnosťou doložila: „Vy odpustíte môjmu otcovi.“

„Slečna, Margita! keby ste vedely, čo žiadate odo mňa,“ tupým, dutým hlasom, ako rachot zpod ťažkých mrákav, vydralo sa z hrudi mladého muža. „A žiadost', slová vaše sú preda tak prirodzenými, že ja nemôžem vám povedať, aby ste jich zadržaly.“

Dievča slzy zalialy.

„Neplačte,“ mäkko, nežne vrazil on, a dotknul sa jej ruky.

Ale Margita plakala.

Ah, slzy, slzy! Keď ste opravdovými, keď ste kvapkami dotknutého, ba rozboleného srdca, kameň je to, čo ho nepohnete.

V blízkom kroví spustil slávik svoju rozkošnú melodiú.

City v Krásoňovi úplne premoahly chladnú rozvahu.

„Neplačte,“ prosil devu.

„Teda — môžete mu odpustiť?“

„Odpustím, pre vás, Margita.“

„Vďaka, vďaka!“ zaradovalo sa dievča hlasom, ktorý mohol byť akkordom vo zvukoch slávičieho spevu. Povzniesla uslzené oči, roztvorila ľahunké ramená akoby v nadšení do výšky, ponad hlavu, a chcela dodať: „Pre —?“

„Pre vás; áno, pre vás, drahá duša,“ zachytiac jej pravú rúčku, ujistoval ju citom svojím umesený Krásoň.

A Margita plakala i smiala sa. Krajšou, milšou, viacej citu prezradujúcou ešte nikdy nebola.

* * *

Krásoňovi, akoby pokoj duše, kto zná kedy, ťažkou kliatbou bol býval vyhostený z jeho hrudi, akoby mu vždy len s bóľom zápasíť bolo súdeno, zase nastaly trapné,

nepokojné chvíle. Čomu vyhýbal v dobe náruživšej svojej mladosti, nemôhol mu ujsť, dosiahlo ho teraz. City, prísny roz-
umom tak dlho premáhané, zovrely a on
potopil sa v jich víre. Miloval. Náružive
miloval.

A pomyslenie, že predmet horúcej jeho
lúbsti dcérou zovie človek, s nímž by on
nebol mal zastaviť bezohľadný boj, zaprí-
čiňovalo mu nad všetko ťažké muky. Desil
sa sám seba, preklímal svoju slabosť, do-
volával sa svojho nekdajšieho predsavzatie;
ale marne, cit veľký, mohutný, cit vznešený
dobýjal sa površia.

„Predstúpiť pred neho? Hah!... Neklam
sa. V zápase, k nemuž nemal si ani dost
pevnej vôle, ani dostatočného posvätenia,
oko tvoje lesk, čelo hladkosť dávno potratilo;
cit, ktorý potreboval by si k ošťašeniu iného,
máš otrávený a terajšie vrenie jeho je ztrate-
ným bleskom zahynutej hviezdy.“

Predstavila sa mu ale náručie svoje proti
nemu roztvárajúca Margita, on zabudnul na
všetko a šiel, šiel rozhodný krok urobiť.

Dievča uvelebené dalo mu svoju ruku,
otec sa zamračeno odvrátil a odišiel, ale
matka jich pozhmala.

Roky uchodia.

Krásoňovi vznešenej duše žena pomáha
v ľudomilných snahách; ale v lone mu blabo-
tavé decko sedáva, pohľad na toto, otcovský,
starostlivý pohľad, nové ciele začína pred-
pisovať jeho životu.

V snách, túžbach, v svätom predsavzati
svojej mladosti zapomínal na seba, nemal
smyslu pre svoje záujmy, obetoval všetko
vyvedeniu svojich zámerov, čoho následky
začaly sa zjavovať v rozviklaných majetkových
pomeroch. Aby sa ho časom nemohlo pýtať,
kam to dal, on snahy svoje k tomu obracia,
aby to blabotavé decko, čo už teraz s toukou
láskou vznáša ku nemu svoje očká, zabezpe-
čenú malo budúcnosť.

Margita znepokojená pozoruje, že zamračí
sa jej mužovi čelo, kedykoľvek vznikne u neho
ukradomky zpomienka na jeden deň.

Deň ten prichodí. Krásoň odcestovať má.

Majú sa sísť priatelia z mladosti k ustano-
venému dnu, aby si porozprávali, čo vykonali
v mysle svojho sľubu za národ, aby sa
docielenými výsledkami na vzájom povzbudili
k ďalším činom.

Krásoň odcestoval smutný, s ťažkým sve-
domim.

A čo našiel? Ako postavili ho pred súd
bývalí priatelia?

Duša sa mu ešte väčšmi rozsmútila. Na
miesto desiatich dostavili sa traja. Jeden,
ztratená existencia, nespokojný so životom,
ktorý nie pre národ, ale ani pre seba nedo-
viedol ničoho urobiť; druhý satyrizuje, vy-
smieva sa ideálom mladosti svojej a bez obalu
soznáva, že ho púha zvedavosť dovedla. Nuž
a tí, čo sa ani nedostavili!

Krásoň vzdychol:

„Teda ja som ešte najlepší. Národe, čo
bude z teba?“

Pozdrav D. Z. L—ovi.

Ticho! — Netraste struny sa lýry
Pod hlbokých bólov dychom;
Veď ból hlboký mlčí, neviri
Skrehlý v srdeci — hrobe tichom. —
Ticho! — Nač trhať zastráble rany,
Načože žiale klásť v hruď zvlnenú,
Nač krv zpomienkou máte zbúrenú
Vyháňať hore do zbladlej skrání?

* * *

Hach, preč' rušíte zlostnými vresky
Kľud čarovného nadšenia,
Keď city v hlaloh vžitie nebeský
Zem nížku s oblohou menia?

Preč' zdvihujete hlas váš kvičí?
Či jemnej lutny bájnym výlevom
Hruď nakazená zlosynským hnevom
A srdce jedom plné nežičí?

Smelou On rukou v sladkom nadšení
Siahol po hudbe Aeola; —
Tá k nohám Jeho slietla s ozveny
Plného aether-prestola.
Spev Jeho ladný opojí sluchy,
Kradne sa v srdce, vlieta do duši.
Hach, prečo krik, škreč' vás spev ten ruší? —
Vy pre zvuk hudby neba ste hluchí. — —

Jasno. — Nadzemské svetlo vydáva
Druh slnka, Jeho lampáda; —
Až zkrhých duší noc, tma mlhavá
Mizne, dnu v podsvet zapáda.
Tá zraky svetlom svojim oslní. —
A vy tajíte lesk slnka žiare; —
Hoj, veď bezvidné sú vaše tváre,
Slepí vy menom, tmou plní.

Slepí vy skutkom, slepí dla mena;
Daromná pre vás tá krása.
Hoj, vy neviete, čo to znamená,
Keď svet pod bleskom sa zjasa.
Nevidíte tú žiar slnka jasnú,
Ktorá z lesklého čela Mu žiari.
Rozlieva svetlo vo tmavé chmáry;
Tú, ktorej lúče nikdy nehasnú?

Hach, blbý — kto — On? U vied prameňa
Čo dávno sial smäd páľivý; —
Jemuž umenia vlahu z kameňa
Svidly prútov božských divy?
Hoj, Jeho veda, umenie zdobí,
Vo ktoré vždy dial a dial sa všíba.
Hľadte, no hľadte, tu tá ozúoba!
Nič nevidíte? — Bo vy ste blbí.

Hor' sa do boja, zlosynov chasa.
Hor' na Neho v šíky, rady. —
Hoj, veď závidíš, že tak sa jasá
Nie vám, lež nám veľum mladý.
Hor'! Asnád' farcha mnohej pohromy,
Časté nápady, husté úderý,
Ktoré Mu v srdce jed tvoj zamerí.
Tú silu vôle, moc ducha zlomí. — —

Stoj silne, mužný Ty junák Tatry,
V tomto divochov návale.
Chyt' pancier vedy, meč, čo Ti patrí,
Šík rúfací sa čo zkále.
Spievaj — až krásne Slovenska nivy
Zazvučia v piesni čarovnom zvuku, —
A krásou zvládly naposled ruku
Vraždu nosiacu skloní roj divý.

* * *

Ticho! — Nie — zhučte zvuky varita.
Napláte srdce Jeho ozvenou,
Ktorá nech bóle Jeho rozchytá,
Nahradí slasťou dávno ztratenou;
Neste sa k Nemu v sladkom pozdrave,
Zdvízte Mu ruku hor' do strún lýry, —
Nech spev zaplače, ozon zavíri,
Nech v nich vyleje city boľavé.

Strieborný križ.

(Rozprávka od Karla Vadnai-ho, z „Árvíz-könyv“-u.)

(Dokončenie.)

V druhý deň bolo zasnúbenie. (Viktora som ešte nikdy nevidel s vážnejšou a pohutejšou tvárou;) potom nasledoval skvelý priateľský obed a po obede výlet do romantickej doliny modlárskej skaliny.

Môj mladý priateľ bol vo veľkom vytržení; nikdy predsa už bude mať príležitosť vidieť svoju vilu v jej prirodzenom obrube. Tvár mu žiarila a nikdy ešte v celom svojom živote nevidel tak romantickej doliny. Každá skalina, každý rozkonárený strom, každá malá žilka hórneho prameňa, nezábudky jazerného nábrežia, to všetko boly časovne písmy v očiach jeho tej veľkej pastierskej básne, ktorá o čarovnej dobe definstva Didíneho rozprávala. I my, ktorým tieto stromy, skaliny a vody nič viac nevedely riec mimo svojej prirodzenej krásy, sme jich dost malebnými našli, ač vzdialené od toho, aby vo veľikánskej obrázkovej knihe prírody božej viacej boly vyznamenávaly nad peknú obrubnú kresbu.

Tým dvom však tu bol raj. Kolísali sa na obstarnom čnku pri ustavičnom lakaní sa mamy, sbierali celé kopy nezábudok na ostrove, na pobreží vesele spievali, pre pár kvietkov vydriapali sa hore na skaliny, aby si jich vzájomne podali, necítili horúce líce letného slnka, ani to nevedeli, či sme my ostatní tam niekde v jich blízkosti, strieborným zvukom jich smiechu naplňovalo sa priezračné povetrie a keď sa nebo, zem, slnko zaroveň na nich usmievaly, mama obavyplným srdcom zavzdychla si pri mojom boku:

„Ó, keby vždy takými šťastnými ostali!“

Tento vzdych, jakoby z hlbín duše mojej sa bol vyvinul, akési ťažké, dusné povetrie zostavil po sebe; ja som sa poponáhlal dobrého rozmaru Olginho dovolávať, ktorá sa práve s jedným objemným, velice ustalým dvoriteľom svojim prekárala. Cítil som, že sa utisnem na časť jej mladistvého rozmaru a bavilo ma to, jako táto vňadná mladá

gazdinka s primeranými vtipy vedela rozdávať chutné kúsky hosťom svojim, na pažiti stán svoj rozloživším. Próza hladu len šťastných zasnúbencov nevytrhovala, ktorí ešte aj vtedy kopili ustavične množstvo lesných a lúčnych kvetín, akoby v neohraničenej svojej dobrej vôli celú prírodu boli chceli zošarpať.

Ešte nezapadlo slnko, keď sme sa na kočách domov poberali. Zo stínov úžiny horskej vyšších dusné letné povetrie nás vítalo od mestečka.

„Tejto noci dostaneme dážď!“ slovil jeden obstarý pán.

Olga ho vysmiala, že chvíľu predpovedá — veď nebolo nikde ani len obláčka! Z lúk kosei, z viníc nevestičky v červených šatkách, devy s motykami na plecach spiechaly domov. Všetky vesele spievaly, akoby ani neboly ustaly v tvrdej dennej práci.

Po uliciach sa deti hraly s kriklavým štebotom a v pivnicach na pokraji pahorku, pri mestečku ležiacom, blyskaly svetlá, na znak, že tam niekoľko dobrých priateľov sedí spolu pri fajke a pri pohári, pri čom základne popretriasajú beh mestečka i celého sveta, chváliac lepší starý svet a požívajúc terajší.

Všetko bolo také veselé, priateľské, priťahujúce: po dennej práci starosti zapomínajúci večer so svojimi malými, voždy sa opätujúcejmi radovankami; iba povetrie sa nechcelo miernejším stať a len obloha dostávala vždy tmavšiu farbu.

Viktor ešte tam zostal pri Didi na pár hodín, ja ale náhlil som k môjmu priateľovi, aby som s ním ztrávil nočné hodiny, lebo som zajtra mal odcestovať. Rozprávali sme o minulej dobe, o dobrodružstvách, pekných plánoch, o pretrhnutých krásnych snoch utešenej mladosti, o tom, čo ešte môže a o tom, čo už snáď ani byť nemôže a časom sa nás akýsi neobyčajný nepokoj zmocnil. Jakoby krídlo neviditeľnej hrôzy bolo zasiahlo duše naše.

„Už desať hodín minulo,“ hovoril som, „a ešte je voždy taká spara.“

„Niekdy tu pred nočnými búrkami tak byť zvyklo,“ slovil; „možno, že i tejto noci bude búrka. Aspoň budete mať príjemnejšie cestovanie.“

Knihu som si vzal sebou do spiackej chyže, aby som sa preberal v nej, kým by mi sen zavrel oči. I táto kniha bola len prostriedkom oproti takým myšlienkam, ktorými som sa nechcel zaoberať, lebo mi búrily svedomie. Od dvoch dní nie po prvý raz oľutoval som, že som prišiel na Almád. Obviňoval som dobré srdce svoje, ktoré mi nedovolilo zralé uväzenie. Nemal som očúvať priam zápalitého mladika prosby a uveriť jeho slubom. Nebol by som mal smieť poznať túto mladú devu, ktorá je tak citlivá, tak nežná; ani jej matku, ktorej srdce sa teraz od strachu trasie, keď na budúcnosť týchto dvoch dietok pomýšľa. Otvoril som knihu, aby som v nej čítal. Vytrvalý, pracovitý, vierou a neohrozenosťou označený život starých mníchov ľčila, ako s krížom a motykou v rukách v neprístupných, divých horách kláštory zakladali, nevykolčovanú pôdu obrábať počali a uprostred krvavých nepokojov sveta kus skaliny za miesto tichosti, modlitby a odpočinku pripravovali. Ale moja duša nebola spolu s nimi v divokom pohorí, pri prácach vytrvanlivosti a za cieľ jeden oduševnenosti plynych — večne lesklý plameň slahal predom mňa, do nehož v takej sebäzabudlej bezstarostnosti letia dva motýle. Kriedelká majú zlatom obrúbené — a priam si jich spália. To, čo som o sluhoch viery čítal a to, čo som si myslel o motýloch do plameňa letiacich, to sa pomaly pomiešalo v mojom une a vždy tlstejším uzlom sa stánuť, tlačilo môj mozog. Dlho som mohol ležať takto vysilený, nebdiac ani nespiac, keď som sa na hrozný hrmot prebudil.

„Vstaň! hrozné prekvapenie máme! Súdny deň, pretrhnutie oblakov, povodeň! Nakoľko v tme nočnej možno rozoznať, voda je už na uliciach. Počuješ ten krik?“

Hroznú trmu-vrmu som počul — hukot veľkých, strašlivých lún, zdesené hlasy mužov a lamentovania žien.

„Až sem sa môže vyliat voda?“ pýtal som sa priateľa.

„To nemyslím, lebo náš dom leží na vršku, ale spodok mojej zahrady už iste pláva, lebo pod nou plynie jedna z riek našich, na šťastie tá menej dravá. Ale tvoji noví známi — chudiaci Deregovci majú zľú noc. Oni sú

práve na brehu Žitvy, a to je nešanovná, zlostná rieka, keď sa rozvodní.

„Podme jim na pomoc!“ slovil som.

„Nemožno. Povodeň je už na uliciach, vlečúc sebou strechy domov, sudy, hrady. Proti týmto je ruka ľudská nevládna. A noc je tiež tak tmavá, že človek nič nevidí. Kým nesvitne, dotedy sa rušiť nemôžeme.“

Bolastne som pomýšľal teraz na tú prídomnú zahradku, na kvietim ovinutú pavlač a na tie štyrmi rukami dvoch devíc tisícorkými starostmi pestované množstvo kvetných hriadiok, na ktorých ešte včera tak sladko spočívalo moje oko. Ako môžu tie teraz vyzerať zkántrené, zpusťosené, štrkom a múlom zanosené. A matka s dečrami ako sa ratovaly, snáď bez jedného obleku, bojac sa rána, ktoré jim zasvitne? A Viktor, ten mladík rýchleho zápalu, či jim nečelil ku pomoci a či nezaľhul tam vo vire kalných vôd povodne?

Ako sa minula uprostred křiku, lomozu a sem a tam behania táto letnia noc, neviem! Mój priateľ bol jeden z tých najšťastnejších, u nehož len po prah domu voda dosiahla a matka predsa v náručí nosiac menšie dieťa svoje a druhé na pôjd vynesúc, hodiny strachu a zúfalstva prežila, mysliac si, že bič súdu božieho ani jich príbytok nezašajúje. A ktorým domy zmietla bezohľadná, ukrutná povodeň! Jedno okamženie som mrznu od zimy, druhé som sa potil od horúčosti! Ustavičene mi tá otázka bola na mysli: „Čo sa stalo s úbohú dobrou rodinou v kvetistom dvore?“

„Dúfajme to najlepšie,“ potešoval ma mój priateľ; „bezpochyby sa zachránili!“

Keď sa prvé lúče svitu octly nad tou dolinou plaču, kde sme včera ešte šumné mestiečko stáť videli, sotvaj sme smeli von bránou pozreť. Nevidel to, už bolo dosť hrozné v slepej noci; ale videl, to je ešte hroznejšie na úsvite. Zamútená voda temer všetka bola ubehla, náradia domáceho, náčinia, roztrieskaných brán pri stĺpoch zrútených plotov. Plačúc, rukami zalamujúc chodily biedne ženičky — mužov alebo dievky svoje hľadajúc, ktorí v čas nestastia bez stopy jim boli zmizli.

Vyšli sme tú hrôzu si obzreť, ale sme nemohli ďaleko, bo voda zmietla bola všetky

mosty. Ta, kde Deregovci bývali, nebolo možno prejsť. Len v jednej rozbúranej ulici sme sa točili, v ktorej tiež mnoho bolo rumov a na tých všade plačúce rodiny. U stĺpov mostových natarasilo sa mnoho dosák a iných vecí nakopených tam do vysoka, ako väže. Zver, človek, majetok bol pochovaný vo vnútornostiach týchto strašlivých barrikád.

Strašné chýry počaly kolovať, ktoré zahynutie viac sto životov ľudských zpomínaly. Priam prišli povedať, že do siení hasičov pädesiat mŕtvých išli vyložiť. Kolko matiek, bratov, sestár a priateľov bude tam omdlievať, poznajúc toho, koho na veky utratili v tejto strašnej noci, bez toho, aby si spolu aspoň rozlučné slovo boli riecť mohli!

„Tá sieň,“ hovoril mój priateľ, „nenie ďaleko ztato, jestli chceš, mohli by sme ju obzreť, aspoň sa tam snáď dačoho dozvieme o našich známych.“

Brali sme sa smutnou cestou, každú menšiu so zúfalými ľuďmi sa stretávajúc, čo ta kvapili. Na slame boli vystretí nešťastníci, tak ako jich hrozná náhoda dovedna bola hodila: pri dieťaťu drahých šiat, ktoré sa len spať zdalo, ležal starý žobrák, ktorého od zúvaného života vysvobodil rozžlobený živel; bohatí a chudobní, mladí i starí, bez všetkého rozdielu osôb, bez milosrdenstva stali sa obeťami nočnej hrôzy.

Sotvaj som pokročil niekoľko krokov, za ktorý čas som tieto obrazy hrôzy pozoroval, keď mi do očí padla malá nožička, ktorá zpod múlom zaľúpanej sukienky vyzerala. Pauská deva musela byť, chudina, ktorá svoje biele nedbalky napochytre čiernou stužkou previazala. Na očiach mala šatku hodenú, ale jej plavé vlasy ako zlatý plášť ležaly na vlhkej slame. Nebol by som mal smelosť odokryť tú šatku, aby som pozrel tu mladú a snáď peknú tvár, ktorú boj smrti zohavil, keď som sa razom i očí i srdca chytil.

„Bože mój!“ zvolal som, „strieborný kríž!“

Celá krev mi zmrzla a odrazu som tak cítil, akoby som všetku silu svoju bol utratil. Pohnúť som sa chcel, ale som nebol v stave. Meravo hľadel som pred seba. Vskutku bol to strieborný kríž na čiernej šnórke. Šiel som ku hlave mŕtvolky a snal šatku z tváre.

Ubohá Didi to bola, tá ešte včera taká veselá a blažená Didi, ktorá tak dôverovala čarovnej moci tohoto kríža.

Slzy ma zaliali a srdce mi tuho klovalo. Založil som ruky a spolu letela modlitba moja zo srdca môjho k Bohu milosrdenstva s reptaním oproti nemilosrdnému osudu. A zase som sa dlho zadumal, hľadiac na mladú tvár, ktorá takou prenikavou bola. Nezohavila ju smrť, ktorá ju snád bez všetkej boľosti usmrtila, razom, v okamžení. Na útľom jej prstochu tam blyskal snubný prstienok, ktorý od včera nosila. Ale na žiadnu pobočnú okolnosť som nebol v stave mysleť teraz, výlučne len na smrť dieťaťa, na tú tak privčasnú, násilnú, nemilosrdnú smrť.

Ešte som tam lútal vedľa nej, keď srdce prenikajúci výkrik prerazil povetrie. Matka bežala v zablatenom, ufilanom čiernom odevu, s rukami na čele zalomenými, za ňou staršia jej dcéra plačúc a trasúc sa.

Matka ma poznala a priduseným, zúfalým hlasom volala na mňa:

„Či je pravda, že je tu?“

Nesmel som ani odpovedať, ani luhaf. Ale z obľadlej tváre mojej a z trasúcich sa ťahov mohla vyčítať porážajúce odvetu slovo: pravda!

V druhom okamžení už tam ležala úbohá matka na prsach svojej mŕtvej dcéry. Ruky zalamujúc plakala aj Olga, vysilená bóľom, s tvárou nad tej mŕtvej tvár bóľom zohavenejšou.

Za dlhý čas som ju nechal tam plakať, potom som ju oslovil:

„Najlepšie by bolo, keby sme ztato odviedli pani matku!“

Ale vyššie pol hodiny to trvalo, kým sme ju prebrali, kým v hroznom stave bóľu k sebe prišla. Vtedy som ju celou silou zodvihol od mŕtvoly, zanesol preč zo siení a na jedon vozíček položil. Tvár v dlanach si ukrývajúc, tak bez pohnutia zostala tam, staby kameň. Olga vedľa nej stála a bojzlive na ňu hľadela. V tomto okamžení starost o matku priniesla u nej do rovnováhy hlbokú jej boľast nad ztratom mŕtvej sestry.

„Slečno Olga,“ slovil som po tíšku, „na hrde nešťastného dieťaťa visí strieborný krížik,

dávny pozostatok rodinný, či by ten nebolo preč odniesť ztato?“

„Oh nie, nie!“ odvetila zhrzená. „Veď ju ten nešťastný kríž o život pripravil! Ten treba spolu s ňou pochovať! nech ho matka viac nevidí!“

Priduseno, zhrzeno, pretrhovo, temer bez súvisu vypravovala, že preberúc sa na huk povodne, vybehly na pavlač, keď tamže už po kolená siahala rychlo rastúca voda. Od susedov prišli dobrí ľudia, aby jich zachránili, keď Didi zakričala: „Kríž som v chyži zabudla!“ a vrátila sa preň — viac ju nik nevidel. Až po pás hlbokou vodou premiesli jich na pôjd jedného vysokého susedného domku, tam ztrávili tú hroznú noc. — O Didi nič viacej nevedeli. Tu ju videli opäť — mŕtvu, ležiacu na mokrej slame. Od strážiacich hasičov som sa dozvedel, že ju na úsvite pri jednom stípe mostovom našli, ako tam visela, za bielu suknu zachytená. Odkiaľ ju priniesli sem a zakryli tvár šatkou.

Onedlho prišli potom príbuzní, priatelia domu, s ktorými sme sa ešte pred pár hodinami tak veselo zabávali v utešenej divoromantickej doline a ktorí teraz tak zronene smútili. Na voze odviezli mŕtvolu, na druhom živú mŕtvolu, matku. Nikdy som ešte nevidel takýto srdce prenikajúci pochod.

Keď mi zmizli z očí, na rohu jednej ulice mi prišiel na um Viktor. Musím ho vyhľadať priam, čo za akú cenu. Vtedy už tenké lavice prekladali cez uprázdnené vytrhané jarky, aj mne bolo možno dôjsť k tomu domu, v ktorom Viktor bol uhopodený. Ten dom tiež stál v mláke, ale som ju prebrodil a bežal hore schodami. Práve mi v ústrety prichodil Viktor, na smrť blady.

„Desaťkrát som sa proboval tej noci sblížť k jích domu,“ hovoril, „ale nebolo mi možno. Fakla mi ruku spálila, nič som spravil nemohol. Čo viete o nich?“

„Vy nič neviete?“ pýtal som sa.

„Nič. Zachránily sa?“

„Pani Deregičku a Olgu som práve videl.“

„A Didi?“

„Ju som nevidel.“

„Vy všetko viete, keď ste s nimi hovorili. Povedzte mi!“

„Priateľ môj,“ slovil som ľahavo, „neviem vám iného povedať, ako to, že v túto hroznú noc sme sa na všetko museli pripraviť.“

„Keď ste vy Didi nevideli s jej matkou a sestrou, tak táže zomrela!“

Na miesto odpovede som ho objal so slzami vraviac:

„Viktor, zmužte sa! Vy ju viacej nevidíte!“

Ledva som ho bol v stave v náručí udržať. Vykriknul:

„Tak je koniec všetkému!“

V okamžení vbehol do chyže a uchvátil na stole ležiacu pištoľ, aby ju proti sebe nameril. Ja som mu ju vykrútil z ruky a volal som naň:

„Niet takej bolesti, v ktorej by sa muž smel zabudnúť. Vy máte aj otca!“

„Ja nemám nikoho a ničoho!“

Sadol si, pred sebä hľadel, kým v jeho vnútornostiach ukrutná bolesť zúrila. Zase na mňa pozrel a tšško ma prosil: aby som mu rozpovedal, čo som videl. Rozpovedal som mu. On plakal i smial sa — blízky zbláznenia. Zlorečil, sem tam chodil nepokojne, konečne s výčitkou na mňa sa obrátil:

„Načo ste prišli sem? Tak by teraz už všetkému koniec bol býval. Nevedel, necítil by som nič. Bol by som s ňou.“

„Preto som prišiel, aby som vás zaviedol ta, kam vás žiaľ váš tiahne a aby som pri vás bol. Chcete vidieť to úbohé dieťa?“

„Nemám sily pozrieť ju!“

„Alebo spolu plakať s jej matkou?“

„Ešte by som ju viac do zúfalstva priviedol.“

„Tak ešte dnes odcestujeme.“

O hodinu pozdejšie bol Viktor takým ako bez vôle a duše stroj — mohol som ho viesť, kam som chcel. Večer sme spolu sedeli vo vozne železničnom, domov nás vezúcom a ja ako čoby som s odsúdencom na smrť bol spolu sedel. Len niekedy zavzdychal: „Koniec všetkému!“ Netešil som ho, nekojil s balzamom času. Odviedol som ho domov k otcovi,

ktorý ho laskave objímal sľubujúc mu, že sa bolesť jeho srdca časom ulaví. On tupo odpovedal: nikdy!

Na tretí deň večer som nazrel do hostínca, kam chodíť zvyknul. Dal si vyhrávať a sám pil, a veľmi mnoho pil.

„Viktor,“ hovoril som mu, „tento žiaľ je nie dôstojný vášho srdca.“

„Chcel som sa zastreliť,“ slovil trpkou, „a vy ste mi nedovolili; teraz chcem žiaľ vo víne udusiť, ani to mi nedovoľujete; čo už chcete odo mňa?“

„To, aby ste pracovali. To je najlepšia úlava a jedinná potecha.“

O dva týždne na žiadosť otcovu odcestoval do Švajciarska. Dlho som nič nepočul o ňom, kým mi jedného dňa niekoľko elegií neposlal o svojej ztratej láske. Zaradoval som sa, lebo kto je už teraz vstave do rýmov pozbierať svoj bol, ten následkom neho už nezomre. O mesiac „smútočnú“ skladbu hudobnú dal vytlačiť na pamiatku svojej milenky, a keď sa navrátil, môhol som v príručnej skizzovej knihe jeho aj pár ľahko na papier hodených šumných ženských tvár pozorovať.

Práve rok tomu, ako ho tá hrozná noc verenice jeho pozbavila. A nebol koniec všetkému, ako sa vyslovil. Minulej zimy cítil náš priateľ Viktor už potrebu toho, aby sa trochu vyrážal. Ale trochu vyrazenia nebolo dosť na takéto veľký úder! Dnes je už celkom dnu v zabudnutí. Vyrážal sa tedy veľmi. Vidam ho tu i tu s jednou druhou koketnou osobou tajomne pošepkovať, usmievať sa. K výstave obrazov teraz maľuje podobizňu jednej, o ktorej hovorí, že je krásna. Ba i nový nápad mal: tanečnú povest složil pre jednu modernú ballerínu, ktorú tým cieľom častejšie navštevoval. Predvčerom sa už aj o jednom dobrodružstve jeho hovorilo.

A ja si od niektorého času často myslievam, že ten malý strieborný krížik predsa len dobrým talismanom byť mohol: mohol usmrťiť toho, kto ho nosil ale to nedopustil, aby ho nešťastie usmrtilo.

Preložil *Miloslav Dumný.*

Anthropologické úvahy.

O vlohách vôbec a o vlohách zvláštnych (pozorovaním a načúvaním prírody, činnosťou ducha k výtvoru slavného ľudského umenia rozvíjaných).

Dľa všeobecného nástinu *Karola Rosenkranza* určitejšie pojednáva *P. H.*

Vlohy.

Čo máme pod vlohami rozumeť, ktorými je každý človek zvláštne a preto od iných rozdielne, dľa individuálnosti svojej Bohom obdarený, to už samé naše vec trefne vyrázajúce slovo označuje. Lebo vloha je to, čo je do nás vložené, a čo je do nás vložené? Do nás je vložená Stvoriteľom istá sila, či telesná, či duševná, ktorá rozvíjajúc sa v nás a upotrebená súc k istej práci alebo k dielu, dospieva ku skutkom dľa tej miery, v ktorej sa v nás nachodí a v nás pôsobí i v skutkoch sa prejavuje, objavujúc, k čomu či v telesnom ústroji a či v duchu svojom, zvláštne schopnosti máme. A preto vloha nič nemie iného, ako zvláštna do nás vložená schopnosť k dačomu, ako dar boží, a v tomto ako účinok prírody a ducha, ktoré sú vždy sprostvom pôsobenia božieho na svete. Jakékoľvek schopnosti v sebe máme, tie sa v nás, v útlej mladosti našej, v driemajúcom stave nachodia, a preto musia byť zvláštne budené a rozvíjané; na jaký spôsob? to istotne iba dobrý znateľ a vychovávateľ človeka uhádne. Doktoré deti dosť skoro prejavujú isté, dač zvláštneho veštieace schopnosti, čo sa menovite pri jejích ihrách zjavovať zvyklo; o iných naproti tomu myslíme, že z nich málo alebo nič zvláštneho sa nevyvinie; ba doktoré deti zdajú sa byť pres dlhý čas zatupenými, jakoby duch jejích zakrnel v tej telesnej hmote, no že sme neraz na omyle boli, zkúsenosť k podivu dokazuje. Však máme toho príklady, že tieto prirodzené schopnosti človeka, ktoré neprajnými okolnosťmi, alebo snád chorobou a úrazom na hlave a väzách v prejave a vývine svojom velice prekázané boly, niekdy jako divom k činnosti sa chápu, tak že mnohý žasne nad schopnosťami alebo vlohami, jaké doktorý už zaznaný a zapomenutý človek prejavovať počína, čo je nám upomenutím k tomu, aby sme nad domnelou nezdarnosťou doktorého dieťaťa hneď nezúfali a ho nenechali v tom stave zakrnieť, majúc ešte voždy nádej na

klíčenie semena, matkou prírodou — do neho zasiateho.

V nemčine sa menujú vlohy: *Anlage*, to jest dač prírodou v človeku založeného, alebo nákresey, náčrtky, plán k vyvedeniu dačoho a tymi sú isté driemajúce z počiatku, potom ale prebudené a rozvíjajúce sa schopnosti, bez nichž z človeka nič byť nemôže. Preto je nešťastný ten človek a pochybený celý úkol jeho života, ktorý sa k takému povolaniu pripravuje, jemž jeho prirodzené schopnosti nezodpovedajú; lebo sa oddáva takému povolaniu, v nomž nič zdarného neprevedie a nič výtečného nepreukáže, aniž komu na svete prospeje; kdežtoby nasledujúc svoje opravdivé vlohy a jakoby hlas a upomenutie prírody, mohol v obore tom, k nemuž je stvorený, s velikým prospechom a snád i slávou účinkovať.

Ako temperament jednostrannou prevahou vnímavosti alebo samočinnosti v nás povstáva, tak vlohy naše prevažovaním jednej strany myslivosti (*Sinnigkeit*) v človeku podmienené bývajú. Jednotlivci, ač sú si čo do temperamentu rozdielni, môžu predsa čo do vloh istú srovnalosť prejavovať; stáva sa však aj opačne. Temperament je dač takého v človeku, čo ho vo všetkých rozpoloženiach a okolnosťach opanúva, čomu je človek tak podrobený, že je to jeho zvláštnou známku. Vlohy sú ale zvláštny smer našej myslivosti k takej objektivnosti, ktorá jednomu z našich smyslov zodpovedá, a to v najvšeobecnejšom smysle toho slova. Než vlohy bývajú nám práve tak vrozené ako aj temperament, alebo plemenná určitosť. Keď ale pri týchto dvoch prírodných určitostach, ktoré z pomiešania sa krvi a z preniknutia sa dvoch osobností na vzájom povstávajú, k čomu aj vliv ducha pristupuje, predpovedať možno i tú novú určitosť, ktorá takto povstať môže, totiž v detoch, jako v plode dvoch osôb; menovite pri križovaní sa rôznych plemien miešanú barvu, a že ohľadom temperamentu dieťa otcovi alebo matke

sa rovná: pri vlohách zdá sa, že sú tieto v určitejši svojej dač prípadného a preto nie prírodou dané, zprostredkované a podmienené. Je to však domnienka mylná, už tým podvrátená, že nijaká pilnosť človeku chybujúce mu vlohy nahradiť nemôže, a že k čomu človek tak rečeno stvorený nenie, tomu sa nikdy ani dokonale nenaučí, ani v tom žiaden prospech nepreukáže. Na onnú mylnu domnienku mohli učení ľudia len tak prísť, že zjavujú sa hustejšie toho príklady, ktorak deti slavných, nekdy v istom obore zvláštne vynikavších mužov, alebo celkom iné vlohy prejavujú, nežli tie jejich otcov boly, alebo sú ďaleko slabšie a podriadenejšie; tohoto však príčina nemusí ležať v spomenutej prípadnosti, ale radšej v takých činnkoch a podmienkach, ktoré sa nám hneď zjavíť nemôžu a ktoré preto totožnosť alebo nepretrženosť kroz plodenie zprostredkovaného dedenia vloh absolútne podvrátiť nevládu. Lebo tu prichodí aj to uvážiť, či v otcovi dieťaťa aj všetky jeho schopnosti vyvinuté boly, či teda tie zdedené vlohy dieťaťa neboly doplnkom tých neobjavených, ale iba v možnosti v nom driemavších vloh jeho prírody. Menovite ale preto vypadajú naše úsudky o pomere detských vloh k otcovským tak chybné a nedostatočne, ponevác primálo uvažujeme vliv matkinej prírody na dieťa, ako druhého rovne oprávneného činníka v ohlade tomto, od nejj deti tak jako aj od otca svoje vlohy zdediť mohly, ačkolvek z týchto pri otcovi ani stopy nenachodíme! Schopenhauer práve to tvrdí a zajímavými príkladmi dokazuje, že dieťa svoju myslivost voždy od matky dedí, o nejj pravda historia často velice málo zná. A kto vyzkúma všetky tie zvláštne vlivy a okolnosti, ktorým dieťa v živote matkinom podlieha, od ktorých aj schopnosti dieťaťa podmienené byť môžu?! Konečne ale môžeme aj to dodať, že svoboda ducha smeje sa všetkým takým pozorovaniam, ktoré od jednotlivca k jednotlivcovi pevný most staváť sa usilujú, a to je v tomto ohlade najpodstatnejšie! Tak rečená tradiciálnosť je pre pochop individuality velice nedostatočná materiálna zásadnosť. Ostatne i tú hypothesu zde vystaviť možno, že práve pri vlohách detských

môže i zvláštna božská moc a milosť pôsobiť, ktorá chcejj rodinu, národ, ľudstvo zvláštým spôsobom oblažiť, klade do duše dietok pri jejich tvorení také mimoobyčajné dary, že keď sa tieto deti mužmi stali a velikú i mimoriadnu duševniu nadanosť prezradzujú, pospolitý svet to ani pochopiť nezná! Či nemáme dosť príkladov na to, ktorak často pospolití, svetu málo známi, jeho bliskavejj vzdelanosťi prázdni a všetkej zovnútornej slávy postrádajúci rodičia dávajú ľudstvu veľkých duchov, veľkých geniov! Kto nám to vysvetlí cestou anthropologickou, kde sa vzali slávni historickí mužovia starého i nového veku? Menovite Mojžiš, Jozue, Eliáš, Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiel a Daniel, Dávid, Ján Krstiteľ; kde čínsky Confuc; grécky Sokrates, Platón a Aristoteles; kde veľkí reformátori cirkevneho i politického sveta, rôznych časov a národov, a kde mnohí vo vede i v umení, jako i v literatúre vôbec epochy tvorivší, preslávení mužovia?!

Vo vlohách nachodí sa už aj rozdiel smyslu pre dačo, potom aj talent a genius jakožto stupňovanie vloh. Všeobecne berúc vec, je každý človek sám v sebe všetkým iným ľuďom rovný, nakoľko sa táto rovnosť na bezprostredný dôstoj človeka ako človeka, alebo na reálnu možnosť rozumnosti a svobody jeho vzťahuje. Avšak rozoznávať a deliť sa môžu ľudia od seba sta dákou priehradou, konajúc určité práce a diela, ktoré jim nemôžu dľa ľubovôle vyznačené byť, ale ktoré oni tvoria nadaní súc k tomu svojou prirodzenou individualitou, koreniacou sa v jednote telesnej sústavy s temperamentom, jaková kroz výchovu a priaznivú okolnosťi síce rozvíjať sa môže, ale nikomu sa mimo prirodzených vloh a spomenutej sústavy pristvorit nedá. Tak nemožno na pr. nikoho ani sochárom, ani maliarom, ani hudbníkom učiniť, kto k tomu vrodzených schopností v sebe nemá. Výrazy: talent a genius bývajú často veľmi neurčite upotrebované, ale mali by sa aspoň vždy len pri označovaní ľudských vloh užívať, lebo čo aj zviera má isté vlohy, ktoré vzdelané byť môžu, môže tu iba o dressúre byť reč, nie ale o svobodnej produktivnosti. Kto teda o ta-

lentoč zvierat rozpráva, ten schopnosti do prirodzeného pudu vložené mieša s duševnou činnosťou človeka, čo je ale veľký blud! —

Smysel pre niečo.

Najvšeobecnejšia určitosť človeka spočíva v jeho vnímanosti a schopnosti pre daktoý objektívny kruh. Ona záleží vo väčšej živosti jedného smyslu nad iný, ktorý sa s príslušnou jemu objektívnosťou do nekonečna podeliť môže, lebo objektívnosť tá, s ktorou sa zrak náš rád zaoberá, a tak stvorenstvo, je v jednotkách svojich nesmierne. Obyčajne delíme prírodu na tri hlavné diely, ktoré sa aj kráľovstvami alebo ríšami dosť chybné menujú, a síce na nerasty, na bylinstvo a živočíšstvo, alebo na ústrojné a bezústrojné bytnosti, na tuhé a pevné, a zase na mäkké, tekuté a plynové; a kolké tu v každom diele pododdiely, triedy a druhy, menovite v bylinstve a živočíšstve celá nekonečnosť rastlín a živočíchov vystupuje, kde si teda oko to, čo je pozoru jeho najhodnejšie, a čo ho najviac k sebe púta, vyberá.

Každý smysel je sám pre seba činný a hľadá pre seba zodpovedajúci svet. Oko na pr. dychtí po dialke priestoru alebo výzoru a snaží zasýtiť sa farbami, nákrismi, obrubami a formami. No jaké množstvo i tu foriem hneď pre merníka a staviteľa, hneď zase pre sochára, maliara, farbiara a iných umelcov alebo aj technikov pútajúcich, z ktorých potom pri bohatom rozvoji priemyslu a umectva za našich časov každého iné a iné veci a to z rozdielneho stanoviska zaujmajú. Je-li tento smysel výtečne ustrojený, osvojí si predmet snadno a podnet k vidu bude veľký. A ponevác pomyselnosť človeka nachodí týmto pre seba látku, preto aj sama velice býva ňou príťahovaná a povstáva v nej túžba, účinkovať a pohybovať sa na tejto ceste k zaspokojeniu sebä samej. Každý zkúmatel teda si to vybere za predmet pozorovania a študium svojho, alebo za predmet svojho kreslenia a svojej malby, čo dušu jeho kroz smysel vidu na tie tvary a útvary pozerajúcu najväčšmi baví a oduševňuje. Konkrétne určenie, ktoré si myslivý jednotlivec takto vyberie,

bude teda závisieť od zvláštnych popudov, ktoré ho k tomu vedú a navňadujú, na pr. či sa smysel vidu, oko, aj zaspokojeným byť cíti, alebo správnejšie rečeno, či duša, ktorá sa okom díva, natrafí na predmet svojej oddielnej zvláštnosti?

Majúc päť smyslov, o týchto vôbec podotýkame, že oko je smyslom pre všetko viditeľné a tak pre stvorenú objektívnosť i pre to, čo človek v dielach svojich zpredmetnil; sluch je smyslom pre všetko slyšiteľné, čo či jako zjav prírody a či jako prejavovanie ducha pomocou hlasu a reči človeka poznať sa dáva, odokrývajúc nám tak rečeno subjektívnu stranu bytnosti. Čuch, vonenie, je zase smyslom pre jakosť vecí, vnímajúc ňou do seba jej príjemnosť alebo nepríjemnosť, rozkošnú alebo protivnú vôňu, zápach milý alebo zápach špatný a odporný, i povedali by sme, že tu dobrý alebo zlý duch k nám zaváňa, lebo tu materia vozduchom už zo vzdialí k nám prichodí. I smyslom chuti jakosť vecí pocítujeme, keď táto jakosť látky chemicky slinou rozpustená, jazykom okúsená býva, a ktorú jako dobrú a rozkošnej chuti radi požívame, jako zlú a odpornej chuti ale od seba odmietame, vyvrhujúc ju von z úst svojich. Tento smysel, ač jedon z nižších, je tiež veľký dar boží, lebo potrebný nám k assimilácii materie s telom naším a k vyvarovaniu sa toho, čo telu a zdraviu nášmu škodíť môže. Konečne máme hmat, ktorý k poznaniu tvrdých i mäkkých, pevných i tekutých a plynových, jako aj drsných a hladkých vecí nám slúži, ktorý smysel je pre nás zvláste pri technických prácach našich velice dôležitý, jakož vieme, že človek bez jemného hmatu, ktorý v jeho prstách a dlani sídli, žiadne jemné dielo by previesť nevládal. Hovorí sa aj o smyslu pre všeobecný pocit, pomocou kože ľudskej a jej porósnoti (dierkavosti), a o smysle špeciálne živočíšnom pre rozkoš telesnú, ktorý však — jako smysel obškúrny — blízke nastieniť nechceme; domyslí sa ho i tak každý snadno! —

Mohli by sme o vlive týchto smyslov na pomyselnosť našu a tejto opäť na smysly hovoriť, nečiníme to však jednak preto, žeby

nad mieru vzrástlo toto pojednanie naše, | chtilejších smyslov objasniť, a síce videním
jednak ale preto, že predmet, o ňomž je reč, | i slyšaním.
chceme iba účinkami dvoch vyšších, najušla- | (Pokračovanie nasleduje.)

Nevesta.

Nevestička, nevesta,
Po čo ideš do mesta?! —
Idem čarov nakúpiť,
Chcem sa chlapcom zaľúbiť.

Po čo chodiť do mesta,
Máš dosť čarov, nevesta, —
Tvoje vlasy jako noc,
V tvojich očiach tajná moc.

Komu pozreš do očí,
Hneď sa s ním svet zatočí, —
Jedno sladké slovenko
Ukradne mu srdienko.

Kadiaľ ideš, roháčia
Zastanú a len páčia, —
Každý nedbal svet by dať,
Keby ta smel milovať.

Choďte, páňko, preč z cesty,
Nerobte smiech z nevesty.
Keď ja vyjdem z chalupy,
Každý sa mi vystúpi.

Len tie moje dvojčiatka
Každý pekne pohladká,
Pre chudobnú nevestu
Neprejde nik cez cestu.

Podíme spolu, nevesta,
Ja tiež idem do mesta,
Pomôžem ti nakúpiť,
Že sa musíš zaľúbiť.

*

Hej, kramárka z Opavy,
Zač ten rubáš belavý?! —
Za dva tvrdé doláry —
Odlož sebe na čary.

Hej, pán majster z Bystrice,
Zač tie žlté črievice?! —
Za dva biele a žltý — —
Môžeš si jich obuťi.

Hej, čipkárko z Štiavničky,
Zač tie čipky, stužtičky?! —
Jeden lokeť za zlatý —
Dobre budem merati.

Ale defom —

Aj defom
Po perniku s báňom,
Pár orieškov, jabĺčka, —
Buď ti duša lahučká.

*

Hej, bola to robota,
Keď zamrkla sobota,
A keď svitla nedela,
Len tak chyža zbelela.

Od samého svitania
Nevestičke niet stania,
Pred zrkadlom skrúca sa, —
Jaký to stkvost a krása.

Keď na omšu kráčala,
Dedina sa jagala,
Staré baby zastaly
A nevesty hýkaly.

No na omši nevesta
Nemá stania, ni miesta,
Hneď na rubáš, na stužky
Zablúdi zrak mladušký.

Dosť preberá pátriky, —
Ale ký div veliký, —
Hods až k zemi sa sohla,
Pomodliť sa nemohla.

Hneď jej rubáš zšuchoce,
Hneď sa stužka v tvár moce,
Hneď zavrzne črievica —
Nedaj, nedaj modliť sa.

*

Od hostinca muzika
Do chalupy preniká
A veselej spev chasy
Okienkom sa dnu hlási.

A nevesta pri hajde
Dobre žiaľom nezajde, —
Každý svoju prevodí,
Pre ňu — nikto nechodi.

Hajdu prudko kolisa,
A nevinna zbudí sa,
Začne plakať žalostná,
Druhá ztrhne sa zo sna.

Spieva jim mať, čičička,
Marne — hladné ústičká
Nechcú zmlknúť — netušia,
Prečo sa mať nerúša.

Nechce zkrkvať víganec,
Dnes chce ešte na tanec.
Doniesla jim vodičky:
„Pite, moje detičky!“ —

Plačú, plačú chudáta.
Až tak zuní tá chata,
Mať jich zprudka okrika:
„Hneď zavolám bobika!“

V tom zarinčí okienko:
„A tys' doma, srdienko?
Celá vieska u Chloma,
Ty jak mniška len doma.“

Rada bych sa podívať,
Ale deti nechcú spať.
Daj jim tuto koláčka,
Hneď prestane plakačka.

A okienkom jak vtáčik
Vlietol dnuhá koláčik.
Jak delila ho matka,
Už sa smialy dieťatka.

Džavotaly premilo,
Že sa srdce tešilo,
Len čo koláč očuchly,
Hnedky v sničku začúchly.

Nevesta sa zodviha,
Okom sem i tam mihá,
Chladným okom na deti,
Žiarňm v oblok odvretý.

Od hostinca muzika
Do chalupy preniká
A nevestou potfha.
Pán pod oknom oddrha:

„Nejdeš sa kus čudovať,
Tvoje čary sprobovať? —
Veď si taká čarovná, —
Nik sa ti ver' nerovná.“

„Nedbám, no len na málo“ —
Pozrela sa v zrkalo,
Prihľadila si vlasy,
Nappravila si riasy.

Biely ručník schytila,
Kladku u dvier zpusťila,
A už stúpa chodníkom
Bok pri boku s pánikom.

Divná, čudná chlapina,
Dák sa v lavo potkýna,
Bárs rovná jak dľaň cesta —
No nebadá nevesta.

Vlas červený, kudravý,
Zrak ohnivý, pichlavý,
Tvár vyškudlá, žltástá, —
No nebadá nevesta.

Zrazu pána zopálo;
Zastal, udre na čelo:
„Jaj, čiže som len sprostý.
Zabudnul som v náhlosti

Hľa tu tieto koraly —
Tie ti ešte chýbaly.
Odhoď preč ten črep starý —
V týchto, v týchto sú čary.“

A nevesta už mžikom
Ztrhla perly s krížikom,
Odhodila do trávy,
Založila koraly.

Hudie rezká muzika,
Pár sa cez stisk premyká;
Hodil panák do basy,
Už sa krúťia v stred chasy.

Hučí, hučí muzika,
Pár sa zeme netýka,
Jako pierce v zátoči,
Pár sa skrúca a točí.

Dievky z kola vybehly,
Krdel neviest sa rehlí,
A parobci mrmrajú:
„Čo sa tí sem vtiskajú?“

Ale panák nehľadí,
Blýska sa mu zrak hadí,
Mladú stiska a zvrta
Kolom z kúta do kúta.

A nevesta zmámená
Bližšie túli ramená,
Chasy smiech, hnev nebadá,
Že tancuje — je rada.

Ztíchlo jako v kostole,
Ktosi sklenkou pri stole
Prasknul, že sa roztreskla,
Na stá črepov rozpreskla.

„Kto sa nám to tu vtiska,
Či z ďaleka či z blízka,
Či z prava a či z kríva —
My sme chasa poctivá!“

Nevesta na smrť zbladla,
Dobre tam z nôh nezapadla,
A panák ju nechal tak,
Zmizol, že mu ani šľak.

*

Potupená nevesta
Nevie ani kde cesta,
Letí jako šialená,
Bije sa v tvár a stená.

Voletela do chaty,
Ztráha z seba dol' šaty,
Ale, Bože, prebože,
Kúska ztrhnúť nemôže.

Ku hajde sa sblížila,
Nad deti sa schýlila,
Pohládí jích mäkký vlas,
Pobozká jich raz a raz.

Jaj! vari ju štipnul had — —
Lička chladné jako ľad,
I tie sladké ústečká, —
Nečuť buchot srdiečka.

Schytila lúč, zažala,
Ku hajdičke bežala:
Krásne ústka zsinuté,
Hviezdne očká zhasnuté.

Zkrikla, na zem upadla,
Lúč jej z ruky vypadla — —
A v jednom okamžení
Stála chata v plameni.

*

Prešly týdne i roky,
Chata šivar vysoký,
Ľud sa bojí, obchodí,
Bo tam nocou vraj chodí

V stred šivaru strašlivá
Nevestička márnivá,
Na nej rubáš beľavý
Od kramárky z Opavy.

Na nej žlté črievce
Od pán majstra z Bystrice,
Na nej čipky, stužičky
Od čipkára z Štiavničky.

A na prsiach rozdrených
Dvoje hadov zelených
Cicia chvatom za šera
Hraď márnivej matera.

Keď polnoc sa premiká,
Divá zhučí muzika
A polovník priskočí,
S nevestičkou sa točí.

Hučí, hučí muzika,
Pár sa zeme netýka,
Jako pierce v zátočí
Pár sa skrúca a točí.

Až sa krik a lom strhne,
Zem sa v širo rozvrhne,
A v jedinom amení
Prepadne pár v plameni.

O. Bella.

Kytka kvetov.

Dľa srbského od *Ognoslava Dobrodružského*.

(Dokončenie.)

Dôvera.

Jestvuje-li niečo krajšieho, ako keď sa dve mladé srdcia vzájomne milujú, jedno bez druhého nemôže žiť, čo jedno cíti, to aj druhé v tú istú dobu s ním delí, bola-li to radosť alebo súženie. Keby nebolo takých sväzkov, mnohé srdcia by popukaly.

Nič vznešenejšieho, nič krajšieho nad priateľstvo.

Takýto sväzok spojoval peknú Milevu a zhovorčivú Lubicu. Ony sa milovaly ako dve sestry, hynuly jedna za druhou, po celé dni sa nerozdvojily, a keď sa za rána videly, zdalo sa jim, že sa už Bôh vie odkedy ne-

videly. Ani najmenšiu tajnú vec nemala jedna pred druhou, ale predsa . . . len. Milka nesmela svojej družke sdeliť, čo cítila po tej tanečnej zábave na ktorej poznala Radoja. Nie, že nesmela, ale ani neznala, aké sú to zamotané, divné a nerozumné pocity. Zakliala by sa životom matke, že nevie, prečo nemohla včera v noci zaspáť, trápiac sa, a plakala ako dieťa, studený pot sa jej ronil ako v najväčšej bolasti.

Ona opravdu bola nemocná, a nebolelo ju nič. Jej milá Lubica často obsypala líca, na ktorých ružičky prekvtivaly, sesterskými bozkami, pritom ju prosila, aby sa jej zdôverila čo ju

tak trápí. Milka sa vždy len rozplakala, a schováva juce na hrudi priateľky svoje slzy, zaklínala sa jej, že ani sama nevie.

Ale málo, pomaly sa jadrilo v modrom nebi, duši Milevinej. Mhla nerozumných citov sa pomaly dvíhala z jej srdca, toto zajasalo, keď prvý raz v svojom mladom veku uzrelo jasnosť a vznešenosť, s ktorou v ňom slnce lásky vychádzalo.

Taký to ten silný tajný pocit? Oh, bola to krásna zora, ktorú ona teraz požívala!

Čím krajšou bola tá zora, čím viac bola preplnená ľúbosťou, tým ťažšie jej padlo, v tajnosti ju udržať.

Sedí teraz v besiedke v zahrade. Nikdy tak netrpelive nečakala svoju priateľku, nikdy tak pozorne nenaslúchala na vánok vetrička, nespokojne na všetky strany sa ohliadajúce. Vy už badáte, odkiaľ toľko netrpelivosti, viete že túto schôdzku určila že sa zdôverí. Rozmýšľala chudera všakovo, vyberala slová, s ktorými začne, má strach, nebude vedieť, vypovedať svatosť tak ako sa sluší, bojí sa...

A ešte keď jej na um príde ostatná schôdzka s Radojom, koruny jích schôdzok, keď si ho predstaví, aký bol rozhorlený, keď jej to čítal v zahrade, ako strašne z celej duše a srdca na ňu pohliadol, nevie, ako vypovie družke, ako ju Radoje vrele, srbskou láskou miluje.

Dvierka vrzgly a Lubica vnišla. Šuchot hodbabnej šaty zobudil Milevu, a zdalo sa jej že sa blíži jej anjel ochranca a potešiteľ.

Družky sa srdečne objaly a bozkaly a usadily sa na mäkkú trávu, aby sa do sýtosti nashováraly. Ale ač boly žiadostivé rozhovoru, predsa obe mlčaly, tak, že zretedelne počuly bzučanie včelky, ktorá od kveta do kveta poletovala.

Napokon Lubica pretrhla mlčanie, pustila tarkavé pletivo do lóna a pojala Milkine ruky do svojích, pozrúc na ňu tak divným pohľadom, že túto nejaká predtucha objala.

„Milevo, sestro drahá! Mám ti niečo povedať. Mám sa ti s niečím zdôveriť, čo hlboko siaha do života môjho. Ja viem, že na svete nikoho nemám, ktorému by som sa mohla zdôveriť, prv ako tebe. Či je nie tak?“

„Prečo sa zpytuješ, Lubica?“ zpytala sa Mileva, tísniúc ju vrele na hrud.

Lubica vypravovala. Zprvu trasavým hlasom, pomatenými slovami; ale vždy viac a viac otvorenejšie a otvorenejšie. Zdôverila sa.

„Lubica, ty miluješ? Oh... Čo bys' znala, ako ťa dobre rozumiem, ten popretŕhaný rozhovor, ten búrny tlkot srdca.“

Nastala zas tichosť, ale nie úplná. lebo sa srdcia zhováraly.

„A kto je Lubica, kto je ten človek, ktorého si tak ctím, bez toho žeby som ho poznala, lebo on šťastnou urobí moju Lubicu, moje všetko...“

„A nevieš?“ Bojovala sama so sebou, ako má vypovedať to meno. „Ty musíš vedieť...“

„Odkiaľ to môžem vedieť?“

„On sa volá... Oh, Milevo!... Jeho meno je — Radoje...“

Aby sa bol v blízkosti nachádzal v tom okamihu obratný znalec výrazov tváre, bol by mal dobrú korisť. Mohol by celú knihu rozličných citov prepísať, z obličaja Milevinho.

To bolo niečo hroznejšieho od hroma z jasnej letnej oblohy.

„Radoje?“

„A či sa nepamätáš na tú láskyplnú zdvorilosť, ktorú mi preukázal? Ako ma pred tebou chválil...“

Znám... ale... to je len ctenie tvojho rodolubstva.“

„A či by mi on s takými pohľady kvety dával?“

„Kvety? On ti aj kvety dal?...“

„Tu mám na srdci ešte tie, ktoré mi včera dal!“ Lubica vybrala z náder krásnu kytku.

„Bôh daj, Lubica, Bôh daj, ale —“ vrtela hlavou Mileva.

„Ó, ty ešte neveríš? Tu máš jasnejší dôkaz. Toto som našla v kvetoch.“ A vyňala Lubica tú básen, ktorú Milan vybral.

Milka poznala jeho rukopis, poznala dušu básne; zdalo sa jej, že sa svet prepadne, že ho nejaká búra rozdúchala po všemíre...

„Ó, never, never ani tomuto, Lubica! On aj mňa o jeho láske ujstvoval, aj teba oklame, ako čo aj so mnou urobil.“

„On? Aj teba sklamal? Nie, nemožné!“

Mileva pohliadla otvorene na priateľku.

„Ha, Milevo, verím ti. Ten tvoj iskrený pohľad . . . Verím ti . . . Nech sa trasie tá kukavica!“

Milka nastráchané skočila za priateľkou, ktorá sa v náhlosti zdvihla, a chytila ju za ruku.

„Počkaj, Lubica, ja som mnoho hovorila. On mňa nemiloval, on ani slovom neprípo-
menul, a nie aby ma sklamal. Utiš sa, Lubica, on tebe píše, on tebe básni, a vy šťastní, veľmi šťastní budete. Ó, veď som si ja to len namyslela.“

Lubica sa obrátila, aby sa na ňu nežne poďakovala.

„Divná, veľká duša, ty sa namáhaš, sama seba ničiac, abys' len tvojho ničiteľa obrátila!“

„Lubica, Lubica!“ zpýtalo sa chudá dievča, ale jej družka zmizla; padla na zem a horko si vzdychla:

„Rado, Rado, čo si to urobil?“

V tom istom okamihu Radoje klesol od mnohej práce, hodil pero a vrhnul sa na pohovku v lono sladkých myšlienok, v ktorých on znal potechu najš. Ústa jeho ticho šeptaly:

„Milče, sladké moje Milče!“

Večierková zábava.

Dost divno! — Radojovi nezide na um, že okolo tejto doby počínaly sa očarujúce zábavy, lebo sú ešte krátke noci. Ale nič to preto; veľmi sa tešil, že dnes večer bude zábava; a znajúc, že prvý domovný priateľ nepotrebuje pozvanie, začal sa chystať.

Ako túžobne čakal, aby sa stmilo! On bude tančiť s Milkou; táto myšlienka mu zmiatla pamäť, lebo sa mu teraz zdalo, že v tanci môže požívať toľkého šťastia; tančiť s Milevou, jej anjelský dych do seba ssať, jej svatú hruď, jasné nebo na prsach mať! Nikdy nikto nemrzal sa na deň ako Radoje na tento. Keby bol mohol, bol by zemeľu na poly zvrtol.

Napokon aj bez toho sa stmilo a Radoje sa poponáhlal k bielym dvorom Lubiciným, kde ho tak jasné šťastie čaká.

Už že len neprešiel cez prah, ktorý je osvietený a zastretý tilimom*), už počuje z dvorany veselý smiech mladých dievčienec.

Radoje nezpozoroval, že keď do dvorany vnišiel, že naraz povstala v spoločenstve svatá tichosť; jemu nič nenapadlo. Po pozdravení domatinej, ktorá ho úctive prijala, hľadal svoju Milevu, lebo v jeho duši len jej obraz sa stkvel; posiel k nej.

Milka mu tak odvetila jeho pozdrav a úsmev, akoby bol celkom nepoznatý človek.

On jej rozprával o žartoch, o maličkosťach, ktoré jich predtým zabávaly. Za ten čas, pokiaľ on v najväčšom ohni rozprával, merala ho Milka od hlavy do päty, a keď prestal, riekla mu:

„Odpustte, pane, vy ste sa na každý prípad prehliadli, ja nemám šťastie vás poznať!“

„Milka!“ s najväčším zarazením pýtal sa, chtiac ju za ruku chytiť.

„Prosím,“ odpovedala Milka, ruku vytrhnúc; pozrela na Lubicu, akoby sa jej chcela pýtať, kto je ten človek.

„Neviem, drahá Milko! Pánik si na každý prípad vzal svobodu, aby nepovolany prišiel, lebo ja doista viem, že sme ho nepozvali.“

Tolká potupa, o ktorej by sa nebol ani vo sne ponazdal Radoje, priviedla ho na tú myšlienku, že je to uhovorený žart; lebo do-
jista žiaden človek by nepomyslel, že je to opravdu; preto aj on sa jím v žarte poklonil a pomiešal sa medzi druhé slečny, ktoré sa všetky ukázaly, že ho neznajú.

Medzitým Lubica oduševňovala Milevu, aby neklesla, ktorú to pretváranie mnoho stálo. Tanec sa začal.

Radoje, kdekoľvek zaprosil o tanec, surove bol odpravený.

Urobil poklonu Lubici.

„Ďakujem,“ povie táto; „nežiadam si s vami tancovať, čo nikdy nebudem tancovať.“

Pristúpil k Mileve, ale aj táto ho odpravila.

„Odpustte, nemôžem, pane,“ vyhovorila sa trasúcim hlasom.

V tom vystúpil na prostred izby domatin, otec Lubicin, ktorý bol z tých ostrých starcov,

*) Srbkyne samé si tkajú tilim = pekný koberec.

čo mnoho okolkov nerobia, a s tými najstrovejšími slovami mu vypovedal, aby nenavštevoval jeho dom. S úžasom počul to Radoje.

Ja nemám toľko sily, aby som mohol opísať, čo Radoje v svojom dobrom srdci v tom okamihu cítil, ani ako sa k bráne a von dostal.

V tú istú dobu, keď on vychádzal, Mileva prenikavo zkríkla, nakoľko jej hlas postačil — chudera nemohla sa ďalej zdržať a padla v lono priateľke.

„Lubica, Lubica, za toto budeme pred Bohom zodpovedať! Oh... to je strašné!...“

Hostia, ktorí boli sa síšli okolo Milevy, ešte sa nerozišli a z vonku sa začul krik.

Mileva skočila a všetci leteli von.

Chudák Radoje!

On ležal v krvi, jeho rozbité čelo a zlomená ruka krvácaly.

Nešťastná obeť neprajného osudu, nohy mu podlomila nejaká moc.

Čistá jeho krv mu obliala pekné a biele jeho líce, ale jeho Mileva zmyla svojimi slzami, utrela ho bielymi rúčkami a bozkávala ho.

On nebol ešte mŕtvý, ba čo viac, istil lekár, že mu nič nebude, keď sa dobre opatrí. Nevie, či to povedal z presvedčenia, alebo len preto, aby tým utíšil domatina, ktorý nechtiac také nešťastie urobil. Nevie, či to len preto riekol, aby utíšil ten plač pekných dievčieniec, ktoré boly nástrojmi Lubicinej pomsty.

Milka nevidela a nepočula nič.

Chúďa nevinné len nežne celovala ústa Radojeva; videlo sa jej, že Radoje niečo hovorí.

Ona sa rozpamätala, že raz z jedného vrchu naslúchala, ako v nejakej zelenej doline smúti mladý pastier za svojim zlatom, spievajúc tichú pieseň rozlúčenia, aj teraz sa jej zdalo, že niekto z tajomnej hĺbiny spieva;

„Milče, sladké moje Milče!...“

Jedna noc.

Hľa, či jestvuje aj taký žiaľ a bieda, ktorá mesiačku slzy vynúti?

Či sú to asnáď nie slzy, čo ho tesnou zásterou, hustým obláčkom pred svetom ukrýva.

Opravdu, to sú slzy; ale čo by si ty bol pohliadol obľôčkom skromného domčeka, čo

bys' videl tie bóle matkinho srdca, ktoré ho trhajú, ktoré hladí ako sa jej jedinec trápi, čo bys' len raz bol pohliadol na ten obličaj, ktorý je bladá ako u každého mučedníka, žltý ako kykyrič, a čo bys' videl toho súzenného starčeka v kúte, ktorý pokradomky pozeral na svojho syna, predstavujúc si svoj čierny osud, a konečne kebys' videl, akou bratskou starostou opatroval Milan svojho pobratima v nešťastí — aj ty by si preliad nie jednu slzu.

Chudák Radoje, on nemohol ani vyzdraveť ani umreť. Keď sa rozpamätal, čo mu urobila jeho Milka, jeho sladké Milče, ktoré on väčšmi miloval, ako čo sa hovorí zbožňovať, tak strhoval všetky lieky, ktorými ho starostlivo liečila stará matka a veray priateľ, na ďaleko rozhadzoval tie obväzky, ktoré ho maly pri živote zdržať, pri živote tak mrzkom. Strašne kričal:

Ej svete, čierny svete!

Milan bol prívykol na takéto okamihy, tak ho ani tento v nádeji nezronil, ale sa zblížil k nemu, aby väčšiemu nešťastiu predišiel; ale videl, že to tak viac nemôže zostať, lebo ak len ešte raz Radoje urobí, to čo urobil teraz, tak dokoná pút života. Preto Milan celú svoju silu upotrebil, aby trochu priateľa utíšil, aby ho prichystal, žeby to, čo mu povie, rozumel.

Radoje stíchol, bol pri sebe.

Milan ho prosil, preklínal, aby taký deťinský nebol, aby sa sám neničil, lebo on tým nezabije len sám seba, ale aj svojho staručkého otca, svoju dobrú matku, ktorým je on všetko čo majú, tým zničí svojho verného pobratima, ktorému by až po hrob bol tento život čierny.

Hovoril živo malujúc mu tak strašnými farbami, ako jeho rodičia biedni, s najväčším žialom horekujú, že nemocný sa striasol.

Keď videl Milan, že jeho slová účinkujú, vytasil zbroj.

„Bratre Radoje, brat mój, pre kásku našu, pre všetko čo ti zostalo ešte milé, tá preklínam, rozpamätaj sa na tú svatú prísahu, ktorú sme oba složili, ktorou sme pobratimovia zostali, že len preto žiť budeme, ako raz až bude potrebné, za oččinu zomreme!“

Milan sa nesklamal.

Nemocný sa zdvihol, nežne objal priateľa, bozkávajúc ho.

„Milane môj,“ šeptal mu, „my vyplníme svoju prísahu. Nechcem, aby na mňa kľiatba padla. Oh, odpusť mi, odpusť, že som na okamih zabudol, že som Srblin.“

Za týmto sa k matke obrátil, ktorá pri jeho posteli klačala, bozkával jej ruku, ktorá ho vychovala, hovoriac:

„Matko! Matko moja dobrá! Sotri slzy; tvoje Radoje neumre!“

„Nie! Nie!“ zvolali naraz matka a otec, lebo ač jich bieda natolko prenasledovala, že na život nedbali, predsa slová Radojove boli v stave jich okriať.

„Syn môj!“

„Milí rodičia moji!“

Bol to pekný výjav.

„Áno, ja budem žiť, ale len pre vás, a za priateľa; vy budete môj svet, lebo ja nechcem vedieť, že jestvuje aj iný, môj život bude robota, a okolo vás opatera, až po vašu smrť.“

Tak aj tu Srblin vystúpil, nad človeka...

*

V tú istú noc v bielych dvoranách bola tichosť, ako je obyčajne v nemej dobe nočnej.

Tam v tmavej izbičke ešte svieti kahanček pred obrazom matky Božej.

Mladé dievča klačí pred svätým obrazom a modlí sa, ako dieťa, modlí sa nábožne, o milosrdenstvo Všemohúceho.

Slzy perlové sa jej ronily z krásneho čierneho oka, ale daromné, lebo veľký, veľmi veľký hriech spáchala.

Nadarmo jej vetrík donášal prosbu hviezd.

„Dost, pekný náš miláčok,“ pekne ju prosily, „dost si plakala, dost si sa už modlila. Tvoje útle telo potrebuje odpočinku, tvoja zronená duša tichosti...“

Ona na to nedbala, spínala ruky, a vždy sa jej zdalo, že počuje:

„Milče, sladké moje Milče!“ čo počula otatný raz z úst polomrtvého Radoja.

Keď sa zora na Milevinom oblôčku ukiazala, v tej nádeji, že ju už raz v sladkom sne najde, našla bledé dievča v modlitbe.

Ona sa ešte modlila...

Oráč.

Vrzgocú pomaly pluhové kolieska a pluh horko ťažko rozrýva tvrdú, spečenú zem; volky pomaly sa hýbu, lebo vystali, nie tolko od práce, ako od veľkej horúčavy.

Len mladého oráča, ktorý pluh napráva idúc za ním, ani práca ani horúcosť nezmoria.

Keď unované volky zaštalí, v ten čas sa ohliadne po širokej rovine, diví sa krásnym doliam, ktoré sa žltujú a zas vesele zelenajú, požíval tú krásnu modrotu oblohy, ktorá sa nad planinou rozprestiera.

A hľa, aký to panský kočiari sblízuje sa k jeho domčeku, ktorý sa pri potoku belie.

Kto to môže byť, čo vyšiel z kočiaru a do jeho dvora vnišiel?

Na každý pád nejakí vyšší hostia, ale nič to, veď jich jeho matka uhostí.

Oráč vypriahol svoje volky, sám ale si sadol trochu odpočinúť do chládku.

Akoby tá mäkká tráva pod stromovím nebola obyčajná, tak sa do nej zahľadel mladý oráč, že ani nezpozoroval, ako sa k nemu zbližily dve mladé ženské v samom hodbábe.

Tá, čo bola mladšia, ktorá mala čierne oči plné slz, dívala sa za niekoľko okamihov nepohnute, potom padla na zem pred neho a zvolala:

„Radoje!...“

Mladík skočil, vidiac bohatú a mladú slečnu ktorá pred ním klačala, hlboko sa poklonil, nemotorne strhnúc z hlavy starý fez.

„Radoje, odpusť, odpusť!...“

„Ja vám aby odpustil?“ zpytal sa nastráchačne mladík; „ja biedny oráč? Prosím vás, nežartujte so sprostým sedliakom!...“

„Radoje, pre Boha, čuj nás, aspoň naše ospravedlnenie,“ a krásna panička rozprávala nejakú rozprávku, ktorá veľmi smutná bola, ale chudák sedliak len sa niekoľko ráz prekrížoval, počujúc o nejakej kytke kvetov a nejakom veľkom šťastí, ktoré by sa dosiahnuť dalo, keby on odpustil...

Radoje jich zakľínal, aby ho prestaly vysmievať.

V najväčšom žiali sa vzdialily mladé dámy.

Keď slnce najväčšmi pripekalo a horúcosť človeku dych zastavila, vtedy padol biedny oráč na tvrdé hrudy čiernej zeme, ticho si vzdychnúť:

„Milče, sladké moje Milče!...“

Tatranská elegia.

V spiackej prírode ešte posvätný nič neruší mier.
 Lež čo tu jima zrak? — Velkolepý je to chrám.
 V skvost nachovej zory krásno odiate Tatry velebné
 Tak sa jak oltár pnú v blankytovú neba výš.
 Hľaď, ako tamto obláčky lahunké, dym sfa kädidlá
 Kol čela obrovskej Lomnice hor' sa vinú!
 Úžasom až mi jatá sa duša chveje; káže mi: kor sa!
 Klakni! a tu pred tvár Stvorcovu srdce vylož!
 Nuž slyš! slyš, synu, dcéro Tatier, slyš! brat čo želá vám,
 Veď po Bohu ste tu vy, v myslí mojej čo leží:
 „Tak jako ten neprehľadný zraku rad velikáňov,
 Čo pred okom každým obdiv, až úctu budí,
 Dôstojne vzdoruje zkazonosným víchrom a búram,
 Nad vami drží stráž, chlúba a pýcha je vám;
 Národu vášmu taký ja želám vrelo rad bohatierov
 Nad svet povznešených, krásno- a mocnoduchých.
 Tak jako tie končiare Tatier v zory ohňu sa žiaria,
 Tak nech vždycky horí srdce, myseľ k rodu vám!
 Jak toto lúbezné, krásne rano, nechže taký deň
 Vášmu i národu raz svitne a bozk v čelo dá!
 Lež hromy nechže perú tatranské v prsa neverné,
 Blesky sa nechže sypú na hlavy odrodilé!“ . . .
 Jak vzrušené keby touto kliatbou sa chveje listia
 A v pažiti zrosenej žblnkoce Poprad: amen.

V. Vraný.

Listy z Čiech.

XIII.

V Zlatej Prahe, v septembri.

„Vzdělanstvo české budíž sobě toho vědomo, že žije v době písemnictví domácího velmi krásně, že jest čemu těšiti se doma v umění literárním . . . V básnictví, zvláště ve směru epickém, nadešel u nás ruch, jehož marně bychom hledali v dějinách slovesné produkce domácí od té doby, co umkli skladatelé hrdinských zpěvů z rukopisu Královédvorského.“ Tak Ferdinand Schulz charakterizuje stav literatury české našich dnův v jednej z posledných svojích rozprav literárnych. Tejto novej epike chceme dnes venovať niekoľko slov.

Tri temer výlučne výpravné zbierky básnické pýtajú tu našu pozornosť: Čechova, Zeyerova a Staškova. Mimo to však v časopisoch krásoumných všade prevláda epika: „Osvěta“ nedávno dokončila utešenú veľkú báseň nášho Heyduka, „Dřevorubec“ nazvanú; „Květy“ krásli znamenitá historická pejma Čechova: „Václav z Michalovic“, ktorú tu-

najšie liter. kruhy sledujú s nemalou účasťou (nenie ešte dokončená); „Lumír“ neustále prináša nové epické skladby Vrchlického, a „Světovzor“ v básnickej časti svojej tiež väčšinou pestuje epiku. A nakoľko vieme, i poetické zbierky, do zimnej liter. sesony chystané, budú výpravné: cyklus krásnych Heydukových „Snův královských,“ tohože kniha epických básní z látok slovenských; Vrchlického „Nové epické zpěvy;“ Pokorného nová zbierka „Z hor,“ väčšinou poesie rozpravné obsahujúca (niektoré zo slovenskej povesti i života); Elišky Krásnohorskéj čisto epická kniha „K slovanskému jihu“ a v. j., nepočítajúc ani básne rozpísané, nehotové ešte, jako je Čechov „Sekyrník,“ Pokorného „Mrtvá země“ atď.

Básnik „Adamitův,“ Svatopluk Čech, obdaroval nás knihou: Nová sbírka veršovaných prací. Je to v posledniom desaťročí najveľkolepejšia zbierka poetická, ktorá Sv. Čechovi prisudzuje miesto prvého českého epika. A čo do lyriky môže merať sa s ktorým-

*)
**)

koľvek básnikom českým: ani Heyduk, ani Vrchlický, ani Hálek neni väčší. Knihu zahajuje báseň „Evropa.“ Tak volá sa veľká loď, ktorá do vyhnanstva vyváža evropských komunistov. Títo zbúria sa proti kapitánovi, vzplane boj na lodi, zdvihne sa morská búra, všetko miesi sa v hroznú trimu-vmu — tu loď vyletí do povetria, pušným prachom vyhodaná, všetko hynie, nedočakajúc sa ochranných brehov, od nichž odbíjajú sa práve trosky korábu. Čím je tedy vlastne báseň? Fotograficky verným obrazom terajšej Evropy. „Všetko to, čo z filosofie vekov vyrastlé, prechodí teraz v život praktický, čo vyvinulo sa v Evrope ľudstvom preplnenej na otázku socialistickú, veškeré kypenie spoločnosti našej, jej desne vírivý var, to všetko kypí a klokoce tiež v Čechovej básni.“*) Básnik nerozluštuje tých ohromných problémov — necháva to budúcnosti. V „Evrope“ poznávame Čecha nie len čo posväteného spevca, ale i filozofa, dômyselného, veľkého, pravého. Charakterizovať popisy jednotlivých osôb, kresliť skupiny, výjavy na pamätnej lodi po básnikovi temer ani nemožno. Bolo by nám uvádzať spev za spevom. Ľudské vášne a náruživosť kreslené sú v nej tak geniálne, jako krásy devine, lebo póvaby a hrôzy mora, ktoré ani lord Byron nevykreslil mohutnejšie. Kto chceš jasne vidieť cenu básne, prečítaj si úvahu Schulzovu o nej („Osvěta“, 1880, č. 7.), alebo lepšie ešte: zahrúž sa sám do klassických jej krás.***) — Druhá skladba knihy je „Čerkes.“ Dej plynie pravým tokom epickým a ohromnosť, krása kavkazskej prírody šumí do toho svoju veľkolepú pieseň. Oj, vie Čech kresliť krásy tie svojím čarovným štetcom, že zabudneš svet okolo seba a čuješ len velebný chorál kavkazských pralesov! — Tretia báseň

*) Neruda.

**) K vóli zaujímavosti podotýkam, že „neustranný, zasloužilý“ a Boh sám vie jaký ešte „kritik“ jeden, jak tituluje ho jeho chránenec Matěj Vrána, známý literárny zlodej, nemohol v „Evrope“ najst základnej myšlienky! Predstavte si ten posmech tuná všade! Veď ho znáte — jak trávnicia naša hovorí —: je to o nášho Bottu nemálo zaslužilý Čermáček ze „Včely české!“

epická, „Ve stínu lípy,“ je skutočným českým Dekameronom. Český vonkov, jeho rozličné typy: dôkladný roľník, neposedný, vyzíably krajčírnik, šňupavý učiteľ, chvastavý invalid, shovorčivá krčmárka, šelmovský pojezdny, zasmušilý hudec, vlastenecký mlynár — všetci vykreslení sú tu s neodolateľným humorom, hlbokým citom a eminentnou životnou pravdou. Keď prečítame si báseň „Ve stínu lípy,“ je nám, akoby sme všetky tie osoby videli, znali, s nimi obcovali, z jích vlastných úst počuli pestré osudy. Líčenie kavkazskej prírody vo vypravovaní hudcovom je opäť majstrovskou skizzou krajinárskou. — Sbiierku zaključujú: „Žižka,“ úryvok z epa, so znamenitými dramatickými efektmi, ktoré popri jiných vlastnosťach spevcových dokazujú, že Sv. Čech je najpovolanejší zo žijúcich básnikov českých ku spísaniu veľkého epa národného. „Zimní noc“ je brillantná rhapsodia, v nejž obrovská fantasia Čechova druží sa s jeho veľkým povedomím slovanským. Jako stúpajú tie vlny čarovnej mluvy jeho, jako príboj vln morských, jako roja sa skvelé obrazy, vzrastajúce v nepočtetné zástupy slovanských bojovníkov na Balkáne, a jaká veľkolepá ta perspektiva vyznieva vo velebný hymn . . . „Handžár“ je skvostná lyrická epizóda, a poslednia báseň knihy, „Na hrob Havlasův,“ vrelé slovo priateľovo, cit rýdzy jako zlato a — trpká pravda. — V celku sbierka Čechova pôsobí jako sum ohromného života človečenstva, v nomž vyznievajú jasne jednotlivé deje; najjasnejšie, najšťastnejšie ony, kde prúdi krv rodná, lebo pobratimná. Majstrovstvo jeho v kompozícii epickej je zrovna také, jako v líčení duševnom lebo prírodnom. Tá vnútorná technika je skutočne podivuhodná. Tu nevdojak vtiera sa porovnanie Čechovo s Vrchlickým, ktorých poesiu pokladali za úplne totožnú. Vezmite ktorýkoľvek obraz Čechov, je vždy čo do myšlienky sústredený, nanajvýš plastický, ani slovíčka zbytočného v nom, a predsa vždy skvostný. Po niekoľkom prečítaní utkvie nám v myslí nevymazateľne a vždy znovu a znovu nás uchvacuje. Vrchlický oslňuje svojimi obrazmi. Nekoncentruje. Rozhodí celý rad perál, obraz stíha obraz, perioda periodu, niekdy stránka stránku, sme omráčení temer

tým leskom, skvostom, nádherou, farbami — ale celkový dojem je neodškriepne chaotický. S bohatstvom svojej fantázie nepočína si ekonomicky. Pozrite si onu úchvatnú apostrofu na ľudského ducha: „Ó, duchu človečstva, kedy dojdeš míru?“ (62 riadkov v I. speve „Evropy.“) Nenie plastickým vyslovením všetkého, o čom spieva celá najdokonalejšia kniha Vrchlického „Duch a svět?“ Ďalšie kúzoľ Čechovej poesie je v bezprostrednom názore, vlastnej osobnej znalosti krajov, ktoré popisuje. Preto jeho črty Kavkazu i mora tak jímajú. Ten názor nenahradí ani štúdium z knihy, ani fantázie sebä mohutnejšia. Konečne pôsobia tu príbuzné nám látky. Jímí získava sa myseľ naša už z predu, a priori. Vrchlického nevideli sme posiaľ luštiť otázku socialnú. Svet antický a stredový bájami sa šerejúci sú jeho najmilšou epickou látkou. Oba spevci majú svoju vlastnú reč poetickú, veľmi charakteristickú, nežnú i opäť mohutnú, oba sú majstrami formy (v tomto snáď Vrchlický má primat, jeho formy sú rozmanitejšie, od jednoduchej piesňovej po rozvášnenú hymnickú v najväčšej rozmanitosti), oba pôsobia hlavne koloritom — škola tak rečeno Makartova. Resumé z knihy veršov Čechových je v troch prvých básňach: „Evropa“ je myšlienkově najbohatšia, najnádhernejšia, „Čerkes“ epicky najdokonalejší, „Ve stínu lípy“ látkou svojou najjímavejšia, najbližšia, najmilšia. Studujte tie poklady, spevci slovenskí! —

Druhá kniha, na ňú dnes upozorniť chceme, je Zeyerov „Vyšehrad.“ kruh básní epických. Julius Zeyer nepísal veršov posiaľ. Známy bol len svojou fantastickou, krásnou novellistikou, do nejj v poslednej dobe vnikajú bohužiaľ záslahy spiritizmu. Knihou svojích veršov všeobecne prekvapil. O čom spieva? O Libuši, jak mnohí rekovia chcejú jej ruku, ktorú po dlhom duševnom boji na radu bohov podá Přemyslovi; o Zelenom Vítazovi, ktorý je jedinou absolutne vybásnenou postavou knihy, zosobnenom mladom jaru; o Vlaste, zosobnenej nenávisti ľudskej; o Ctíradovi, veľkom rekovi, ubitom ženami, a Lumírovi, júnž báseň vyznieva, kniha sa zaviera. Je plodom veľkej fantázie, neúmornej pilnosti a hlbokého štúdia. Dejejis nezaechal nám mimo nie-

kolko nesúvislých zlomkov báje temer ničoho o tých mythických dobách prvého veku, kde kvety menily sa v motýlov, rieky vyliievaly sa v podobe devíc, zvery menily sa na ľudí, ľudia na bohov, bojujúc spolu i proti sebe v magickom prívite mythu, v ohromných podobách a rozmeroch detskej doby človečenstva. Fantasia básnikova javí sa v tom, že tie kusé zlomky doplnil, ucelil, zaokrúhlil v päť oddielov síce, ale v jediný organický celok umelecký; pilnosť jeho zračí sa v sošbieraní potrebnej k tomu látky z povestí, piesní, mythologie nielen českej ale celej slovanskej, áno všeludskej vôbec; štúdium javí sa konečne v úplnom preniknutí a pochopení nesmiernej látky. Nenie to hyperbola, že z tých prostých, nerýmovaných jambov päťistopových dýcha to na nás jako z pralesa; že z tej vône cítime celú jeho hĺbku, tušíme všetky jeho divy; že tým to tonom človek zo žiadnej lektury sa nenaučí, ale že jich dá jedine zdravý cit a smysel pre prírodu a ona láska ku svätej rodnej zemi, „ktorá na holých stránach Šárky vidí nádherné pralesy a na jej smutných skalách horiace žertvy starých bohov . . .“ I o tejto knihe platí: vezmi a čítaj! Rozbor širší tak znamenitých, obsahom i aestheticky tak významných diel je na tomto mieste nemožný. Tu len upozorňujeme, dodávajúc, že Julius Zeyer svojím básnickým geniom, vkusom v harmonickej stavbe i ostrej, výraznej, skvelej charakteristike ešte i tých postáv, ktoré jínému mlhovite boly by sa rozplynuly v rukách, vstúpil do radu prvých českých epikov. Vo „Ctíradovi“ prevyšil Vrchlického. V celku báječná minulosť našeho národa hová básnickej individualite Zeyerovej tak úplne, jako de je písna poetickéj nálade Svatopluka Čecha. —

Tretia nová knižka spevov epických sú Básne Antala Staška (sv. II.). Dávno už nerozhodila sa tak značne kritika o poetickéj publikácii, jako pri tejto zbierke. Obsahuje dve veľké básne rozpravné, z nichž prvá, „Varoň.“ líči boj mužov medzi slávou a láskou k žene, druhá, „Bořek.“ urputnú, tvrdošijnú snahu hrdinovu za domnelým právom svojím a šťastím. Nasa mienka o zbierke

je táto. Prvej básni nesvedčia tolké epizódy, nesvedčia tolké reflexívne intermezza a balast filozofovania jakožto básni epickéj: samy o sebe sú krásne, duchaplné, veľkolepé. Vo vulkanickom ohni vysokolietlych myšlienok autor zabúda miestami, čo napísal prv a tým vzniká nedôslednosť charakteristiky hlavnej osoby. Dojem celej básne je asi taký, jako zo slabších lyricko-epických básní Háľkových, kde dej tiež je zasypaný temer kvetami reflexie, utešených líčení, porovnaní, vôbec všetkých slovesných ozdôb básnických. Druhá básen siahla do života spoločenského, líči výjavy, s ktorými stretávame sa zväčša v románe lebo novelle. Bořek utratil všetko svoje imanie pre židovského továrnikar a zbytky svojich statkov vsádza do loterie. Nevýhrá však, žena jeho zomiera v zúfalstve, a on spáľiac jej mrtvolu i so svojou chatrčou, putuje svetom. Po rokoch vracia sa a z pomsty zapáli továrnu židovu, v nejj tento hynie. Ale oheň zničil tiež hospodárstvo Bořkovej dcéry, usadlej na blízku továrny. Palič zachraňuje ju síce z horiacich ssutín i s dieťkom, ale mrtvú. To podtne mu život. Látka zajímavá, tragická, účinne usporiadaná. Ale tie reflexie! Neroja sa síce v takom množstve jako v prvej skladbe, ale zapríčínujú tenže nedostatok, nedôslednú charakteristiku. Ináč pri všetkých týchto nedostatkoch Staškove

básne milo sa čítajú. Chmurná nálada, ktorá jako mrak jich obostiera, pretrhuje sa len na miestach, kde líči výjavy z ľudu, lebo ľud svoj sám. Tam Stašek je najpôvodnejší. Inde pôsobia naň nemálo mystické vzory poľské, najmä Krasínski. Vo verši, ktorý čo do hladkosti a nádhery nemôže sa merať s Vrchlického, ani s Heydukovým lebo Čechovým, uviazol tiež nejeden polonismus. —

A dnes ešte malé želanie. Tie veľké myšlienky, ktoré mohutná „Evropa“ čarovným šplechtaním svojím o vlny morské vyvodí z príboja vód oceánu; tie starou bájou zlátené bralá starého Vyšehradu a divokej Šárky so všetkými svojimi bohami i hrdinami, zlatovlasými devami i velebnými proroctvami; ba i tie rozvášnené zvuky nešťastného Varoňa nech zaletia cez ony deliace nás končiare snahových veľikánov do síde mladých spevcov slovenských, nech „Evropa“ zakotví sa do myslí jich, Čerkes nech blyskoce jim svojím handžárom, Lipa nech šumí jim vo stíne svojom tklivé zkazky, Ctírad nech hudie jim na hukotavom rohu svojom a Varoň búri proti putám osudu, — všetko to nech obrodi sa vo vnútre jejich a naučí podobnej nádhernej piesni. Potom, áno potom spev jejich vznesie sa z úzkej svojej otčiny, zaligotajúc sa veškerym pobratimným nivám sta ten „Slovanstva orol bílý!“ ... *Jaroslav Vlček.*

Literatúra a umenie.

Slovenský Letopis pre historiu, topografiu, archäologiu a etnografiu. Ročník IV. Sošit 3. Obsah: Záhadné dejepisné otázky. Avarovia. Pôvod civilisácie v Uhorsku. Vzatie Sigetu. Kronika u Jána Turóciiho. Listy P. J. Šafárika k M. Hamuljakovi. Cechovní listiny. Počet Obecny miesta Skalicze. K miestopisu liptovskej Lužnej. K poznaniu náboženských pomerov v Uhorsku. Listy Štef. Husára. Knižozor. Drobnosti. — „Slov. Letopis“ vychodí v Skalici (Szakolca, via Göding) vo štvrtročných 6-hárkových sošitoch. Predplatná cena obnáša na celý rok 3 zl., pre chudobných učiteľov a žiakov 2 zl.

Piesne Ondreja Bellu. Budapešť. Tlačil Karol Münster. 1880. 16-a 100, strán. S menom Bellovým stretli sme sa už častejšie, najmä v posledné časy. V „Orole“ vyšli jeho „Drobné kvety,“ medzi nimi pravé ružičky plné vône a

nachu. Teraz máme pred sebou celú kytku drobnohladyých pesniček. Človeku zdá sa, že číta sbierku národných piesní — tak veľmi básnik prilnul k ľudovej forme. Je to dosiaľ jeho výlučné pole. Odporúčame snažne peknú kytku túto, ktorá je k dostaniu u pôvodcu: Pešť, kerepešská cesta č. 54. Cena 40 kr. Na každých 10 výtiskov jeden nádavkom. — Piesne tieto venoval pôvodca Miloslavovi Dumnému. Nuž na zdar!

„Slovenský Kalendár“ na rok 1881. Vydáva Daniel G. Lichard, vysl. professor vied prírodných, t. č. redaktor hospodársko-remeselnických novín „Obzor“-u. Cena 30 kr. V Skalici. Písmom a tlačou dedičov Jozefa Škarnicla. Str. 88. — Naše et. obecnstvu zná už od dávnych rokov výtečné kalendáre Lichardove a my veru ani teraz nemáme čo v tomto ohľade povedať,

lebo „dobré samo sa chváli.“ Daj len Bôh zdraví a sily nášmu vysokozašlúžilému veteránovi, aby ešte mnoho rokov na tomto poli pracovať mohol!

Pútnik svätovojeťský. Kalendár pre katol. Slovákov v Uhorsku, vydaný od spolku sv. Adalb. (Vojtecha) na rok 1881. Redaktor Martin Kollár, kňaz arcibiskupstva ostrihomskeho. Cena 30 kr. V Trnave. Tlačou Zigmunda Vintera. — Aj tento ročník „Pútnika“ statne druží sa svojím rozmanitým zábavno-poučným obsahom ku ročníkom predošlým.

Slavín (Pantheon). Sbíрка podobizen, autografů a životopisů předních mužů československých. Oddíl II. sošit 1. Cena 30 kr. V Praze. Nakladatel: Frant. Bartel.

„Robinson.“

Znamenitý tento spis, slúžiaci za bohatý prameň zábavy a poučenia mládeži všetkých vzdelaných národov, až posiaľ málo bol prístupný čítajúcej mládeži národa nášho, pokiaľ nenachodí sa v slovenskom vydaní. Tomuto nedostatku chce odpomôcť za vzdelanie mládeže našej činne zaujatý „Strýčko Slavôš,“ keď s počiatkom budúceho roku zamýšľa vydať „Robinsona“ v slovenskom spracovaní.

Obrázkami ozdobené dielo toto obsahovať bude 10—12 tlačných hárkov, a cena jedného výtisku určuje sa na 1 zl. r. č. — Ponevác ale k vydaniu „Robinsona“ len tak bude možno prikrôčiť, keď prihlási sa najmenej 300 odberateľov, preto vypisuje sa pritomne lehota prihlasov do konca tohoto roku. Prihlasy prosíme upraviť na podpísanú redakciu do Turč. Sv. Martina, ktorá tiež, tak ako ony po sebe nasledovať budú, vo „Včelke“ uverejňovať bude. Ct. pp. sberatelia dostanú jedenásty výtisk nádvkom. Peniaze neprímajú sa predbežne.

Redakcia „Včelky.“

O h l a s.

Ešte len v lone matky slovenskej v túžbach národných kochaný sedával mladík a už, krmény vznešenými povestami národnými, sníval o „Jáno-

šíkovi.“ Sám neodvážil sa ani neskôr prirovnať sa hrdinovi, ale čím dial, tým väčšej prial si: nasledovať skutky jeho. Prijdúc na cesty križné vo veku tom, kde načim bolo voliť postać života: zabudol stať sa Jánošíkom, lež napísal nám „Jánošíka.“

Miško Skačánsky v ukrytosti svojej, von zo všetkého hluku a vzdialený od každodenných trampôt našich, pohrúžil sa v národného života opravdové zrkadlo a zdramatizoval hrdinu „Jánošíka“ tak zdarne, že sa ulevčí na ňom každé srdce.

Sám spisovateľ, žiadajúc byť pred svetom neznámy, požiadal ma o vydanie tejto smutnohry, ktorú povinnosť som tým ochotnejšie prevzal, bo sa domnievam poslúžiť tým národu a aspoň malým zrnom prispieť ku zveladku našej literatúry.

Nechválím nič, lebo kto by bol nestramný, keď počuje samé meno, ktoré bleskom radosti a túžby naplní dušu Slováka?! Dráma pochváli sa sama. a jestli kto prýsnym kazárom chce byť nad básnickou zovnúťnosťou, len nech si zpo-
menie, že v duševných okolnostach mnoho musí byť dovoleno, čo by sa ináč dopustil nemohlo.

Keď som dielo toto ku vydaniu prijal, odhodlal som sa ku tvrdej práci; nič menej úfam, že ma národ podporí a hojným čítaním námahu moju odmení. Nech teda ráci v známosť vziať ct. obecnosť toto oznámenie, a hojným príhlášením sa odmeniť radosťou nad plným životom naším obetovavú prácu spisovateľa a vydavateľa. Dielo je už v tlači a rozposielat sa bude príhlásiacim sa dobierkou s jedným výtiskom nádvku na 10 odobraných výtiskov.

Prihlásiť — prosím — nech čím skôr usiluje sa každý priateľ nášho literárneho rozvoju, aby som vedel, či o mnoho viac mám dať tlačíť, nežli som i tak určil. Jeden výtisk stáť bude 1. zl. r. č. Prihlásiť sa prosím pod mojou adresou s udaním úplného mena a priezviska, bydliska a poslednej pošty.

Všetky bratské noviny prosím o laskavé sledenie prítomného príhlasu.

V B. Štiavnici, v septembri 1880.

Franko Kabina,
přavotár — vydavateľ.

OBSAH: Lalijs. Povest od Vajanského. (Pokračovanie.) — Večný žid. (Svobodne z nemeckého.) Jozef Jančo. — Mučedníca. Obrázok z upovedomelého slovenského života. (Pokračovanie.) — Apoštol. Poviedka. Rozprávka Jozef Škultéty. (Dokončenie.) — Pozdrav D. Z. L—ovi. —a. — Strieborný kríž. (Rozprávka od Karla Vadnai-ho, z „Árviz-könyv“-u. Preložil Miloslav Dumný. — Anthropologické úvahy. Dľa všeobecného nástinu Karola Rosenkranza určitejšie pojednáva P. H. — Nevesta. O. Bella. — Kytka kvetov. Dľa srbského Ognieslav Dobrodružský. (Dokončenie.) — Tatranská elegia. V. Vraný. — Lísty z Čiech. XIII. Jaroslav Vlček. — Literatúra a umenie.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou knihtačiarkeho účastinárkeho spolku v Turč. Sv. Martine.